

2264

సామలూరి

జ్ఞాతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

16-11-1979

కంపిట 2

ఈ సంచికలో

- 1) నన్నయ - "కాదనకిట్టిపాటి..."
- 2) కాంకికోసం అన్వేషించిన కవి బైరాగి.
- 3) శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము.
- 4) ఈశ్వరస్తుతి. (పద్య)
- 5) జాషువా కవిత్వంలో ప్రకృతితత్వం.
- 6) జాషువా కవితా ప్రశంస. (పద్య)
- 7) ఉత్తర గోగ్రహణము - వర్ణనా వైచిత్ర్యం.
- 8) విహారలీల (పద్య)
- 9) శ్రీనాథుని సమాస పరిశీలనము.
- 10) గ్రంథసమాలోచన.
- 11) శ్రీమద్రామాయణము - బాలకాండము.
- 12) ఆంధ్రతాత్పర్య సహితము.
- 13) గౌతమీ ఋతుంభర (పద్య)
- 14) ఈపక్షంలో.
- 15) ఎన్నికల సభలు - దార్జనములు.

16-11-79 సంచికలో వివిధ వివాహములు - వ్యాస సమన్వయము, బాబ్బిలియుద్ధములో బుస్సీపాత్ర, అంజపిండ బ్రహ్మాండాలు, భావాభ్యుదయ కవితల సంగమస్థానం - అన్యతం కురిసిన రాత్రి మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 పేజీలలో ప్రచురించబడును *

చందా

సంవత్సరమునకు రూ 10-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రూ 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 16-11-1979

సంచిక 2

నన్నయ - “కాదన కిట్టిపాటి...”

— శ్రీ సాంబయ్య పరిమి.

నన్నయ వ్రాసిన భారతం చూపు
తుంటే కళ్లు పరిపరి పద్యాల దగ్గరికి
పోయి మనసు ఆలోచించటం మొదలు
పెడుతుంది. అటువంటి వాటిల్లో -

కాదనకిట్టి పాటి యప

కారముఁదక్షకుఁ దేకవిప్ర సం

బోధనఁజేసిచేసె న్నస

పుంగవ నీవు ననేక భూసురా

పాదిత సర్పయాగమున

భస్మము సేయుము తక్షకాది కా

కోదంసంహతిన్ హుతవ

హోగ్రసమగ్ర శిఖాచయంబులన్

ఆది. ప్ర. 124

-అనే పద్యం ఒకటి. ఈ పద్యంలోని ప్రత్యేకత అక్షరంకూడ పాల్లుపోనండ అదిపర్వం ద్వితీయా శ్వాసంలో (201 పద్యం) పునరావృత్త మైంది. ఈ విధం గా ఒకే పద్యం పునరావృత్తం అవటం నన్నయ వ్రాసిన భాగంలో ఇంకొక చోటకూడ ఉన్నది. (ఆది. సప్త. 7, 9 పద్యాలు) ఇలాగే తిక్కనగారి ‘దుర్వా రోద్యమ బాహు’ అనే పద్యం విరాట పర్వంలో రెండుసార్లు ప్రయుక్తమయిం ది. ఎఱ్ఱన నన్నయ వ్రాసిన ‘రయవీచ త్తురంగమ’ (సభా. ద్వి. 33) అనే పద్యంలోని రెండుపాదాలను గ్రహిం

చాడు. (ఆర. వష్ట. 53.) ఒక కవి వ్రాసిన పద్యాన్ని ఇంకొక కవి అనుసరిం చుట అనందవర్ధను డన్నట్లు సలక్షణమే కావచ్చు కాని కవి తాను వ్రాసినపద్యా న్నితానే తిరిగి ఇంకొక సందర్భంలో గ్రహించటంలో ఏదో ప్రయోజనంఉండి ఉంటుందనే ఊహించాలి. లేదా వ్రాయ సగాళ్ళు అట్లాచేర్చి ఉండాలి. ఏది ఏమై నా నన్నయ తిక్కనలలో అలాంటి పద్యాలుమాడు కన్పిస్తున్నాయి. నన్నయ గారి వృత్తస్వీకరణంమీద ఛందో వైవి ధ్యం మీద ఎంతోమంది విమర్శన వ్యా సాలు వ్రాశారు కాని పునరావృత్త పద్యాలపై ఇంతవర కెవ్వరూ వ్రాసిన ట్లుగా లేదు.

పైని పేర్కొన్న ‘కాదన కిట్టి’ అనే పద్యం ప్రథమాశ్వాసంలో ఉదంకుడు జనమేజయ విహారాజానకు సర్పయాగ బుద్ధి పుట్టించే సందర్భంలోను, ద్వితీయా శ్వాసంలో మంత్రులు పరీక్షిస్తూ మహా రాజ మరణవృత్తాంతాన్ని జనమేజయు నకు తెలిపే సందర్భంలోను ఉన్నది.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం వారు ప్రచురించిన భారతసంశోధితప్రతి (ఆది సభాపర్వములు) నిచూస్తే ప్రథమాశ్వా సంలో ‘కాదన కిట్టిపాటి’ అనే పద్యం

28 ప్రతులలో నేనట్లు లేలుస్తున్నది. ద్వితీయాశ్వాసంలో ఈపద్యం ప్రక్షిప్తం కాదు. అన్ని ప్రతులలోనూ ఈపద్యం ఉన్నది.

ప్రథమాశ్వాసంలో ‘కాదనకిట్టి పాటి’ పద్యం తర్వాత -

ప్రల్లదుఁడైన యొక్క కల

పాంసను చేసినదానఁ డత్కులం

బెల్లనుదూషింతం బగుట

యేమి యపూర్వము గావునన్ మహీ

కల్లభతక్షకాధము నె

పంబున సగ్పములెల్ల నగ్నిలోఁ

ద్రెళ్ళఁ సర్పయాగ మతి

ధీయుత చేయుము విప్రసమ్మతిన్

ఆది. ప్ర. 125

-అనే పద్యం ఉన్నది. ‘కాదన కిట్టి పాటి’ అనే పద్యంలో ఏ విషయం చెప్పబడిందో ఈపద్యంలో కూడ అదే భావం ఉన్నది. కాబట్టి ‘కాదన కిట్టి పాటి’ పద్యాన్ని ప్రక్షిప్తం అనవచ్చు. ఇలా అనవలసి వస్తే పైపద్యంలో ఒక చిన్న మార్పుచేస్తే సరిపోతుంది - ‘సర్పయాగ మతిధీయుత చేయుము విప్రసమ్మతిన్’ అనుదానికి ‘విప్రసన్నిధిన్’ అని పాఠాంతరం

ఉన్నది. 'విప్రసమ్యుత్థి' కిబనులుగ 'విప్ర సన్నిధి'ని గ్రహించిన ప్రక్షిప్తంచేసిన పద్యంలోని 'అనేక భూసురాపాదిత' అనుసమాసభావం కూడ స్ఫురిస్తుంది.

ఇలా ప్రక్షిప్తం చెయ్యటం వల్ల ద్వితీయాశ్వాసంలోని ఈపద్యానికి అర్థం లో వచ్చిన లోటులేదు. ప్రథమాశ్వాసంలోని ఈపద్యం ప్రక్షిప్తం అనక పోతే ద్వితీయాశ్వాసంలోని ఈపద్యానికి విశేషార్థం వస్తుంది. ఈప్రయోజనం ఉండటంచే ప్రథమాశ్వాసంలోనిపద్యం ప్రక్షిప్తం కాదని చెప్పటమే మేలు.

ద్వితీయాశ్వాసంలోని ఈ పద్యానికి గలవిశేషార్థం తెలుసుకోవాలంటే కథా సందర్భాలను పరిశీలించాలి.

ప్రథమాశ్వాసంలో - ఉ దంకుడు పాపమహాదేవి కుండలాలను ఉపాధ్యాయానీ నిమిత్తం తెస్తూ ఉండగా తక్షకుడు చేసిన అపకారానికి ప్రతీకారం చెయ్యటానికి జనమేజయుని దగ్గరకు వెళ్తాడు. జనమేజయుని తండ్రి పరీక్షిత్తు మహారాజు తక్షకాపకాగించే మరణించే దంవల్ల ఉదంకుడు ఆ ఆసరాతో జనమేజయునకు సర్పయాగబుద్ధి పుట్టిస్తాడు ఈ సందర్భంలో - జనమేజయుడు తక్షకుని విషానలం వల్ల తన తండ్రి మరణించాడని చెప్పమని మంత్రుల నడుసుతాడు. అప్పుడు మంత్రులు, పరీక్షిత్తుమహారాజు వేటకుపోయి తిపస్సు చేసుకుంటున్న శమీ కుడనే ఋషి మెడలో సర్పక శేబరాన్ని వేసి రాగా శమీకుని కుమారు డగుశృంగి ఆ విషయం తెలుసుకొని సర్పక శేబరం తన తండ్రిపై వేసినవాడు తక్షకుని విషాగ్నిచే వారంకొద్దాల్లో మరణిస్తాడని కాపం పెట్టటం తక్షకుడు పరీక్షిత్తును కాటువేసిన విధానం చెప్పిన సందర్భంలోకూడ ఈపద్యం ఉన్నది.

ఈ రెండు సందర్భాలలోని కథను కలిపి చదివితే కథలో వ్యవధానం ఉన్నట్లు

కనపడదు. కాని భారతింలో నన్నయ కథను నడిపిన తీరులో మొదటిసందర్భం ప్రథమాశ్వాసంలోను, రెండవది ద్వితీయాశ్వాసంలోను ఉన్నది. ఈ రెండు సందర్భాలకు నడుమ చాలా కథలున్నాయి. ఈమధ్యలో ఉన్న కథలకు రెండు సందర్భాలకు సంబంధించిన కథకు స్థూలదృష్టికి సంబంధం లేదుగాని నూత్న దృష్టికి సంబంధం ఉన్నది. అది తెలుసుకోవాలంటే ఆసలు భారతింలోని కథా కథనాన్ని పరిశీలించాలి.

భారతిం వ్యాసప్రోక్తము. వ్యాసుడు మొదట తనశిష్యులైన వైశంపాయన నుమంతి జైమినులకు భారతికథను తెలిపాడు. తర్వాత సర్పయాగ సందర్భంలో జనమేజయుడు భారతికథను వినగోరాడు. వ్యాసుడు వైశంపాయనుని భారతికథను చెప్పమని తాను వెళ్ళిపోతాడు. ఇప్పటికి భారతిం రెండోసారి చెప్పటం జరిగింది. వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు భారతికథను చెప్తున్నప్పుడు ఉగ్రశ్రవసుడు (నూతుడు) ఆకథను విని తర్వాత నైమిశారణ్యంలో 'ద్వాదశవార్షికోత్తమ సత్రయాగం' చేస్తున్న శౌనకాది ఋషుల కోరికపై వారికి భారతికథను చెప్తాడు. ఈవిధంగా భారతికథ మొత్తం మూడు సార్లు చెప్పబడినట్లు సంస్కృత భారతిం లోనే ఉన్నది. వ్యాసప్రోక్తమైనది 'జయ'ము. వైశంపాయనుడు చెప్పింది భారతిము. ఉగ్రశ్రవసుడు చెప్పింది మహా భారతిము.

'కాదనకీర్తిపాటి' అనే పద్యానికి సంబంధించిన వృత్తాంతానికి కారవ పాండవకథకూ సంబంధం లేదు. ఈ వృత్తాంతం జనమేజయునకు సంబంధించినదికాబట్టి వైశంపాయన ప్రోక్తమైన భారతింలో ఇదిఉండదు. అంటే జనమేజయ సర్పయాగ వృత్తాంతం నూత్రప్రోక్తమైన భారతింలోనే ఉంటుంది. ప్రస్తు

తిం ప్రచారంలో ఉన్నది ఉగ్రశ్రవసు ప్రోక్త మహాభారతము.

ప్రథమాశ్వాసంలో ఉదంకుడుజనమేజయునకు సర్పయాగబుద్ధి పుట్టించిన తర్వాత శౌనకాదిమహామును లక్ష్మణకున కిట్టనిరి... 'అట్టి సర్పముల కా జనమేజయు చేయుసర్పయాగమున నుదగ్ర పావకశిఖాతతులం దొరుగంగఁగారణంబుమలచరిత్ర యేమి చెపుమయ్య...' (ఆది. ప్ర. 127) అని అడిగిరి. అంత నూతుడు తానుచెప్తున్న జనమేజయుని కథను నిలిపి ప్రైవత్తుకు సమాధానంగా భృగువంశకీర్తనం, భృగు వగ్నికి కాపమిచ్చుట, ప్రమాద్యర సర్పదప్తయై చచ్చి మరల బ్రతుకుట, సహస్రపాదుని వృత్తాంతమును చెప్తాడు (ఇక్కడికి ప్రథమాశ్వాసం ముగిసింది. జనమేజయుని కథ అక్కడే ఆగిపోయింది). 'పుత్రవరులఁ దగిలి కాచునట్టి తల్లి సర్పములకు నేలయలిగి కాపమిచ్చెనయ్య' (ఆది. ప్ర. 159) అని శౌనకాదు అడిగిన సందేహమునకు సమాధానముగా నూతుడు సౌపర్ణాశ్వానమును, బ్రహ్మ అనజ్ఞవలన అదిశేషుడు భూభారమును దాల్చుటను, వాసుకి తల్లి కాపమునకు వగచుటను జరత్కారు వృత్తాంతమును, ఆస్తీకుని చరిత్రను చెప్తాడు. (ఇప్పటికి ద్వితీయాశ్వాసంలో 161 పద్యాలు వూర్తి అయినవి) జనమేజయునికి కథ అక్కడే ఆగిపోయింది. ఇప్పుడు - "అట జనమేజయుండు తక్షకు విషానలంబువలన తన జనకు పంచత్వంబు నుదంకువలన నెరింగి దీని సవిస్తరంబుగా చెప్పవలసిన మంత్రు లిట్లు..." (ఆది. ద్వి. 162) కథ ప్రారంభమైంది. ఎక్కడో వదలిన కథను కలుపుటకు (ప్ర. 126) నన్నయ 'అట జనమేజయుండు' అని ప్రారంభించినాడు.

వ్యాసభారతము నకొన్నికొన్ని వృత్తాంతములు చెప్పినవే చెప్పబడుతుంటాయి. నన్నయ తన కథాకథన దక్షతచే

లోటును పరిహరించి పూర్వసన్నివేశాలు
స్ఫురించేటి పదములను ప్రయోగించియో,
పద్యముల నడకలో సాదృశ్యమును
చూపియో, కథను నడుపును— శకుంత
లోపాఖ్యానంలో శకుంతలను చూచిన
సందర్భంలో దుష్యంతుడు 'ఇది ముని
కన్యయే' (ఆది. చ. 31) అని మనసున
విలకించి నాడు. తర్వాత శకుంతల
జన్మవృత్తాంతం విని 'ఇది మునినాగుకన్య
యని యె.తయు నిస్సృణావృత్తి నున్న
నాహృదయము రాజపుత్రి' (ఆది.చ. 51
పద్యము) అని తెలిసి మన్మథశరావిధ్మమైన
దనుకొనినాడు. ఈరెండు పద్యములకు
నడుమ మేనకావిశ్వామిత్రుల ప్రణయ
వృత్తాంతం ఉన్నది. ఇది ప్రధానకథకు
సంబంధించినదికాదు. 'ఇది మునినాగు
కన్య యని' అని మరల ప్రారంభించుటచే
ప్రధానకథను తిరిగి అందుకున్నట్లయినది.
(ఈవిషయమునే విశ్వనాథ వారు
'నన్నయగారి - ప్రసన్నకథా కలితానా
యక్తి' పుట 172 వివరించిరి). ఈవిధా
నాన్ని ఎఱువకూడా అనుసరించాడు—
ఆరణ్యపర్వ చతుర్థాశ్వాసంలో మార్కం
దేయుడు ధర్మరాజునకు కవలాశ్వు చరి
త్రము చెప్పే సందర్భంలో 'ఉదంకుని
ప్రస్తావన వస్తుంది. ఆ పద్యం ఇది.
శంకర సన్నిభుడు జన

శంకరుడున్ కరుణాకరుం డనా
తంకుఁ దుదంకుడన్ముని వ్ర
తస్థిశుఁడె మరుభూమియందు ని
శృంకమలిన్ వసించి యని
శంబును నవ్యయు నచ్యుతున్ ఎనః
పంకజ వేన్ద్రపై నిడి త
పంబాసరి, చె ననేక వర్షముల్'
(ఆర. చ. 373)
ఈపద్యంలోని ఉదంకుడెనరు? అనేశంక
కల్గదు. కారణం. ఈ పద్యం నన్నయ
ఉదంకుని చిత్రించిన పద్యమును స్ఫురింప
జేస్తున్నది. ఆ పద్యం—
పంకజ భవ సన్నిభుఁ డ ఘ
పంకశృంగ న మహాతపస్సులియఁ డనా

తంక మలి పైల శిష్యుఁ డు
దంకుం డను ముని వరుండు తద్దయు
భక్తిన్ (ఆది. ప్ర. 91ప)

-పైరెండు పద్యాల ఎత్తుగడలలో సాదృ
శ్యం కనిపిస్తున్నది-

జనమేజయుడు మంత్రులను చూసి తన
తండ్రి మరణవృత్తాంతాన్ని సవిస్తరంగా
చెప్పమనగా మంత్రులు, పరీక్షిన్మహా
రాజు అడవికి వెళ్ళి మానవ్రతుడైన శమీకు
డనే ముని తనచే వేటు పడిన మృగ
పేటు వెళ్ళిందని అడుగిగా ముని సమా
ధానమిశ్చకపోవటం, అంత పరీక్షిన్మహా
రాజు కోపించి సర్పక శబరాన్ని ముని
మీద వేసి వెళ్ళగా ఆ విషయం తెలుసు
కున్న శమీకుని కుమారు డగు శృంగి
శపించటం తక్షకవిషాగ్ని చే రాజు మరణం
చడం మొదలైనవృత్తాంతాలన్నిటిని చెప్పి
'ఓరాజా! నీవు అనేక యాగాలు చేశావు.
ఎంతోమంది విప్రులకు దానాలు చేశావు.
అటువంటి నీకు కాదనక ఇటువంటి అపకా
రాన్ని తక్షకుడు చేశాడు. కావున నీవు
స్వయంగా మన 'తక్షకాదికాకోదం'
సమూహమును భస్మముచేయు' మని
చెప్పిరి. అంత జనమేజయుడు 'కోహోద్దీ
పితచిత్తుడై' సర్పయాగముచేయ సమకట్టి
నట్లు నన్నయ వ్రాసినాడు.

ప్రథమాశ్వాసంలోని 'కాదనకిట్టిపాటి'
పద్యాన్ని ప్రక్షిప్తంచేసిన— ఉదంకుడు
జనమేజయునితో 'భవ, ద్దవకుఁ బరీక్షిన్మహా
భుజగ జాల్మడసహ్యా విషాగ్రధూమకే,
తన హతిఁజేసి చేసె నతి దాంతుఁ
గృతాంతనికేతినాతిథిన్' అని చెప్పిన
పద్యంలో తక్షకుని ప్రస్తావన లేదు. దీని
తర్వాత గల 'ప్రల్లదుడైన' అను పద్యము
నందు తక్షకుని అగ్నిలో 'త్రైశ్యగ'చేయు
మనియే కలదు. గాని, తక్షకుడు పరీక్షి
త్తును చంపటానికిఁ గల కారణంగాని,
తక్షకుని 'విప్రసమ్మతితో' సర్పయాగ

మున భస్మం చేయుమనటానికి కారణం
గాని లేదు— కథయందు అన్వయకేశ
మేర్పడుతున్నది. ద్వితీయాశ్వాసంలో కథ
మౌమూలుగ నడచినట్లనిపిస్తున్నది.

ప్రథమాశ్వాసంలో కూడ 'కాదనకిట్టి
పాటి' పద్యం ఉన్నదనుటన్నచో మన
మిట్లు ఊహింపవచ్చును. మొదట ఉదం
కుని మాటలవలననే జనమేజయునకు
సర్పయాగ బుద్ధి గలిగింది (కాదనకిట్టిపాటి
అనే పద్యంవల్ల). మంత్రులు పరీక్షిన్మహా
రాజు మరణవృత్తాంతాన్ని జనమేజయు
నకు చెప్తు, ఎవరిమాటల వలన మొదట
జనమేజయునకు సర్పయాగం చెయ్యాలనే
ఆలోచన కల్గి, వారి మాటల వలననే
(Direct speech) ఆ ఆలోచన
కార్యరూపం దాల్చటానికి అవకాశం
ఉందని మంత్రు లూహించి వుండవచ్చు—
పాతకుల సందర్భంలో కథాసంవిధానం
కొరకు ద్వితీయాశ్వాసంలో గల ఈ
పద్యాన్ని ('కాదనకిట్టిపాటి') ఆలంబ
నగా జేసికొని ప్రథమాశ్వాసంలోని
కథతో అన్వయించు కోవటానికి అవ
కాశం ఉంది.

ఈ విధంగా ఒక పద్యాన్ని పునరా
వృత్తిం చేయటంవల్ల మూలభారతంలో
నున్నట్లుకాక ఆంధ్రభారతమున కథ
అన్వయకేశరహితం అవుతున్నది. ఇది
నన్నయ యొక్క కథా కథనములోని
ప్రత్యేకత.

ఈ పద్యంలోని (ప్రథమ ద్వితీయా
శ్వాసాలలోగల) 'సూబోధన, జేసి చేసె
సృపపుంగవ' అను భాగమునకు పరిశో
ధిత ప్రతిగో ఈ క్రింది పాఠాంతరా
లున్నాయి—

1. 'సంపాదనః జేసి చేసె సృపపావన'
(వల్లభ) — స. శ.

2. 'సంచోదనఁ జేసి చేసె నృప
సుందర' — ఇ. ప.

8. 'సంచోదనఁ జేసి చేసె రిపునూదన'
వి.

— 'ఏక విప్రసంబోధనఁ జేసి' అనగా 'ఒక
విప్రుని పిలుపువలన' అని అర్థము. (సంబో
ధనము = పిలుపు, ఆహ్వానము - శబ్దరత్నా
కరము) శృంగి తన కాపమును గూర్చి
తండ్రితో నిట్లు పల్కెను -

'అలుక మెయి మున్న పలికితి

నలుకని నాపలుకు తీక్షణ మె యింతకును
జ్వలదహనాకృతిఁ దక్షకుఁ
దలరగ ప్రేరేపకేల నా నెడ నుడుగున్,'
ఆది ద్వి 177)

ఈ పద్యము వలన శృంగి పల్కులు తక్ష
కుని ప్రేరేపించునని అని తెలుస్తున్నది.
ఈ 'ప్రేరేపణ'ము 'ఏకవిప్రసంబోధనము'
వలన కలుగుట లేదు. ఏకవిప్రసంచోదనఁ
జేసి చేసె రిపునూదన' అనుదానిలో 'రిపు
నూదన' (శత్రువులను చంపువాడా)
అను సంబోధన సాభిప్రాయము. అంతే
కాదు. తక్షకుడు నీకు శత్రువు. అతనిని
చంపుమనుట ఈ సంబోధనములోని
ధ్వని. ఈ అర్థము 'నృపపుంగవ' (రాజు
లలో శ్రేష్ఠుడా!) 'నృపసుందర' నృప
పావన' 'నృపవల్లభ' అనువానికి రాదు.
అంతేకాదు. 'సంచోదనఁ జేసి చేసె' అను
పాఠమును గ్రహించిన ప్రాసవిషయమున
(ద-ధ) 'స్వవర్గజప్రాస'తో అన్వయము
చెప్పకొను పని లేదు. కావున 'కాదన
కిట్టిపాటి యపకారము తక్షకుడేక విప్ర
సంచోదనఁ జేసి చేసె రిపునూదన' — ను
సాధు పాఠముగా గ్రహింపవచ్చును.*

* నాకు ఈవిషయమును డా. కొర్లపాటి
శ్రీరామమూర్తిగారు తెలిపిరి.

—....—

కాంతికోసం అన్వేషించిన కవి బైరాగి

— శ్రీ మర్రి విజయరావు. ఎం. ఏ.

'గొప్ప కావ్యము వ్రాయాలంటే
పదాలు కాదు సమానాలు కాదు వ్యాక
రణం కాదు కావలసింది ఆత్మి బౌన్న
త్యం Struggle and Rebell-
ion' (చలం) ఇవి అన్న జీవితంలోను
కవిత్వంలోను కలిగిన కవి 'బైరాగి'.
సమాజంలోని కని తీరిని వామా వంచి
తులూ భగ్నహృదయులూ విమవసు
పరాజయ ప్రియులూ గలలలోన బ్రతికెన
వారూ బ్రతుకురేయి పెను చీకటి లో
బ్రహ్మాండపు నడివాకిటిలో మినుకుమనే
జీవిత దీపం వెలుగులో ముక్తి స్వరూ
పం కొరకు వేచి కూలిన వారు మృత్యు
నిద్ర తూలిన వారు' అయిన మానవులను
చూశాడు. అప్పుడు 'బ్యాంకులు,
ప్రభుత్వ భవనాలు, ధనదేవత కేరీ
గృహాలుగా నాగరికత కట్టిన కోట
లుగా కనిపించాయి. అందుకే 'మరుగు
నీట మునిగిన పేటలు నెత్తుట తిడసిన
విశ్వర్యం కల్గిన చివికిన సౌందర్యం'
సామాజిక రుగ్మతలకు కుళ్ళిపోతున్న
మానవ జీవితాన్ని 'ప్రపంచ ఫార్నుపై
నీ బ్రతుకు కావ్యం వ్యంగ్యచిత్రం'
అంటూ కవితా చిత్రాలుగా చిత్రిం
చాడు.

మానవుని మనస్సు లోని చీకటి
పొరలకు అర్థం తీశాడు. ఈజీవిత శిథిలా
లలో స్వప్నాలు చెదరిన మానవుని
హృదయకుహరాల్లోకి ప్రసరింప చేసే
వెలుగు కిరణాలకోసం అన్వేషించాడు
ఏమి వెతుకుతున్నాను. ఈ బ్రతుకు
బూడిదలో నేను చావుబ్రతుకుల సంధ్య
వెలుగులో మసుకచీకటుల నల్లని పొదల్లో
అలముకొనే చిక్కని నీడలలో చెదరిన
కలల అడుగు జాడలలో ..... నమ్మ

కాల ఆరిన రవ్వలకై ఆశయాల వాడిన
పువ్వులకై కన్నీరు ఇంకిన గురుతులకై
ఏమి వెతుకుతున్నానా కడచిన గొప్ప
దనపు ఒక కిరణం. మరచిన పాటలోని
ఒక చరణం అంటూ తానేమి అన్వేషి
స్తున్నది చెప్పకొస్తాడు. అతని తాపత్ర
యం అంతా వెలుగు కోసమే.

బైరాగి ఎక్కువ నిరాశావాదిగా కని
పిస్తాడు. కాని వ్యంగ్యంగా ప్రశ్నిస్తూ
చురకలు వేస్తూ ఆలోచించి మంటాడు.
'అంధాశ్మల ఆధిని వేశపు లో నుల్లో
పాతుకు పోయి పగటి చుక్కలు
చూశాక మూగ గొంతులు విన్నా కా
ఆశల పాతం నేర్చుతుంది నీ నిరాశ;
అప్లాదానికి అర్థం గరుపుతుంది విషాదం.'
అందుకే ఈతని కవిత్వం నిరాశ వైపు
ముగిసింది. నిరాశనుండి అప్లాదాన్ని
కోడుకోమంటూ సంకేతించాడు 'మానవ
జీవిత కాళరాత్రిలో ప్రేమ చితాగ్నుల
ఎగ్గరి నీడలు నైరాశ్యపు చిక్కని చీక
టిలో ఒక అస్పష్టపు కదలిక జాడలు
నీడలనే వెన్నాడే నీడలు' ఈ హాకి
వాస్తవానికి క్రియకి కదలికకి మధ్య వ్యవ
ధిలో నీడలు పడుతున్నాయి'. జాగ్రత్త
అంటూ మనిషి జీవిత సంధ్యల్లో చీకటిని
చూడ మంటూ 'చీకటి నీడల్లో' చీకటి
వెలుగులను సంకేతించాడు

ఇలా ఆధునికతా వాదానికి ప్రతి
నిధిగా కనిపిస్తున్న ఈతని కవిత లో
ప్రగతిశీల అంశాలే కాక భావాభివ్యక్తి
లోని అతని నిజాయితీ భావచిత్రాల
లోని అనుభూతి ప్రేరకత సవ్యసూర్తి
హృదయాల్ని హత్తుపంటాయి. వివర
శాత్రుక పద్యాలు శుద్ధవచనం వచన కవి
తగా చలామణి అవుతున్న ఈ రోజుల్లో

నిజమైన కవితావిలువల్ని గుర్తింప చేస్తాడు బైరాగి, బైరాగిపై ఇలియట్ ప్రభావం ఉన్నా అతని నగర వర్ణన ఈతని కవితలో కనిపించదు. మరి శ్రీశ్రీతో పోల్చితే శ్రీశ్రీ కళాత్మకత బైరాగిలో కనిపించదు. కాని సద్య సూన్యస్థి జలపాతంలాంటి వేగం తప్పని సరిగా శ్రీశ్రీ కంటే ఎక్కువగా ఈతనిలో కనిపిస్తుంది. బైరాగి కవిత సాంతమైన భావ, భావచిత్రాల శిల్పం కలిగి కరుణాత్మక స్వగతంగా ప్రవహిస్తూ వృద్ధయాన్ని, మేధనూ తాకుతుంది.

స్వేచ్ఛా సమానత్వ పాత్రాశ్రయాల కేవల నినాదాలతో ముగిసిన తనను తానే మోస పుచ్చుకుంటున్నాడని 'నాకు తెలుసు నాకు తెలుసు ప్రళయవేదనా పంకిల ప్రపంచ పథం మధ్య ప్రేమలు పాసగ వని ఈ బండరాళ్లపైన ఏ మొక్కలూ ఎదగవని మనమంతా చీకటిలో ఆకటితో పోరాడే అస్వస్థత్ర సైనికులం అని ... జీవిత ప్రభంజనం కలయికని సహించ దనీ ఉన్న గడువు కొద్ది అని 'తనకు తెలుసు అంటాడు' ప్రతిమనిషి ఒక గదిలో చెదపురుగులు, ప్రతి మృధిలో ప్రతి మనిషి ఒక చెరలో ఉరి కంబం. ప్రతి వృద్ధిలో ప్రతి మనిషి ఒక మరలో మర మేకులు, ప్రతి ఎడలో ... ప్రతి మనిషి ఒక పాదలో బెబ్బలులరొడ ప్రతి వృద్ధిలో అంటూ భయంకరమైన పోతున్న మానవ వృద్ధయాన్ని బయట పెట్టాడు.

మానవునిలో యుద్ధకాటుకాన్ని, మానవ విలువలని మానవత్వాన్ని కూకటి వేళ్లతో పోలించే మనస్తత్వాన్ని, నిశిస్తూ, అట్టివారు మానసిక గోగులు అంటూ ఈడిస్తాడు. తను ఆనిమ - చీకటులను దర్శిస్తూ 'విమోచనపు యోచన ఉదయించదు. దిక్కు తోచదు. ఇది మానవజాతి వారసత్వం, అని వాపోతాడు జీవితాన్ని సామాన్యీకరిస్తాడు.

'జీవిత మిట నిరావరణ నిరాభరణ నగ్నచువి వికట కటిలో ఘట ఘటా

చ్చటా జటానట దైభరవి. జీవిత మిట కామాతుర కంకాల కరాళకేళి. ప్రేమే తర మృతికాతర కపాలాల కృపణ ధూళి. జీవిత మిట ఒక అవిరత నీరవ కారవ యాతర.' ఇక్కడ బైరాగి తనను నెత్తురులో గిలగిలా తన్నుకొంటున్న మాంసపు ముద్దగా చిత్రీకరించుకుంటాడు. ఇక్కడ భావకవితా చ్ఛాయలున్నా భాషలోను భావచిత్రాలలోను బైరాగి తన్నుతాను నిలుపు కున్నాడు.

'నూతిలో గొంతుకలు' కవితా రూపం ఆలోచనా పరుల పరిధికి పరిమితం అని ఎస్తుంది. హ్యుమేట్, అర్జునుడు, రాస్కుల్నికోవుల, పాత్రలలో ముగిసిన మనఃకూపంలోని ప్రశ్నలను బయటికి తోడుతాడు. బైరాగి మనః ప్రపంచ వానిగా తన స్వీయ ఆలోచనా ధోరణిలో ప్రతివిషయాన్ని ప్రశ్నిస్తూ కవితా రూప ప్రశ్నప్రతాన్ని మనకిచ్చి ఎవరికి వాళ్ళు పరీక్షించుకోండి. అని సవాలు చేస్తాడు.

'నూతిలో గొంతుకలు' కాలదేశాల అవధులను దాటి విశ్వమానవ జీవిత సామాన్యీకృత వేధనను తాకుతుంది బ్రతుకు కోసం బ్రతుకుతున్న గమ్యంలేని మానవుణ్ణి ప్రస్తావిస్తుంది. ఇదే బైరాగి గొప్పతనం. ఇట్టి మానవతా వాద స్పందనను, నేటి జీవిత నిశ్శిష్ట నిరాశను, మానవజాతి సంతేమం కోసం తపనను అర్థం చేసుకొని తన వికాల దృక్పథాన్ని చాటుడానికే ప్రపంచ ప్రఖ్యాత పాత్రలను ఎన్నుకున్నాడు. మేకోన్సియర్, హ్యుమేట్, గీతలూని అర్జునుడు, దోస్తయేవ్ స్కీ 'నేరం ఇశ్' లోని రాస్కుల్నికోవ్, ఈతని కవితలో ఉదాహరణలుగా కాక సమకాలీన సంవేదనలో బైరాగి ఆపాల్సిన గుణాలతో జీవిస్తాయి. ఒక కవి పాత్రలతో మరొకవి తన భావాలు వ్యక్తంచేయడం పాతబడ్డ విషయాలే అయినా ఇందులో బైరాగి ప్రత్యేకతను సాధించాడు. పాత్ర

లలో వైవిధ్యం ఉన్నా భావైక్యతను సాధించి తన వికాల దృక్పథాన్ని అధునికతను ప్రకటించాడు. ఇది తెలుగులో కళాత్మక ప్రయోగం. అందుకే ప్రథమ భాగంలో వర్ణించిన జీవిత వేదనకు తరువాత ప్రవేశపెట్టిన పాత్రలకు సంబంధం ఏమిటి? ఇలాంటి పాత్రలను సందేహ జీవులను ధర్మసుదేహ మనస్కులను ఎందుకు ప్రవేశపెట్టినట్లు? 'అని మనం ప్రశ్నించుకుంటే నూతిలో గొంతుకలు కవితలు కవితలో చెప్పిన చీకటి జీవితాల నికృష్ట అవస్థలతో మధ్యగతి మేధావుల్లో హ్యుమేట్ ల అర్జునులును రాస్కుల్నికోవ్ లు ఉంటానని బైరాగి భావనిగా చెప్పుకోవచ్చు.

హ్యుమేట్ 'To be or not to be that is the question' అని తట పటాయించే మనిషిగా కాదు కర్తవ్యం ఆత్మ పరిత్యాగంతో కూడిన నాటకంలోని ఒక విషాద భరిత పాత్ర, స్పందన వీరి కనుకనే 'Conscience does make cowards of us all' అంటాడు. 'మన నాక్షి మనల్నిలా చేస్తుంది పిరికివాళ్లను.' మనిషి ఉదాత్తతలో గొప్పతనంలో విశ్వాసం సడలి నప్పుడు హ్యుమేట్ సుందీర్షావస్థలో పడతాడు. అతని మనోగత సందేహత అస్తిత్వపు ప్రాకులాట హ్యుమేట్ స్వగతిలో బైరాగి స్వంత భావచిత్రాలతో సంప్రదాయ చ్ఛాయలతో.

'మందు వెనక చీకటి గల రెండు ప్రపంచాల మధ్య ముందు నెమక లాడుతున్న ఒక స్త్రీని చీలు బాట ఇసుక కురుల పాపలా రెండు వైకతాల మధ్య పృథకాయ శరన్నగిలా అవ్వచ్చు. ప్రాకులాట'

అంటూ వివరిస్తాడు. ఇక్కడ హ్యుమేట్ కు ఎల్లరైదది భవిష్యత్ కర్తవ్యం. తరు

వాత అర్జునునకు ఎదురైనది కూడ సంకయాత్మకంగా సమస్తే. అతనిదీ ఊగిసలాడుతున్న మనస్తత్వమే. కృష్ణుడు దాన్ని కర్తవ్యబోధతో బద్దలు కొడతాడు. కర్మణ్యే వాధికార స్తేమా ఫలేషు కదాచన' అని అంటూ విషాదయోగం ద్వారా ఆధునిక యుద్ధవాత మానవుని భావాలన్ని వ్యక్తీకరిస్తాడు. కళాత్మకంగా ప్రదర్శిస్తాడు జైరాగి, ఇట అర్జునునికి ఎదురైనది తత్క్షణ (వర్తమాన) కర్తవ్యం. ఇక మేధావి రాస్కాల్నికోవ్ తనకు తెలిసీ తెలియని దశలో తాకట్టువ్యాపారం చేసే ముసలావిడను చంపి సమర్థించుకొనేందుకు పశ్చాత్తాపంకంటే మించిన మానసిక వ్యథను అనుభవిస్తాడు కొన్ని సంచలనాత్మక పు భావాలను వ్యక్తం చేస్తాడు. తనకు శిక్షను విధించిన న్యాయస్థానాన్ని ప్రశ్నిస్తాడు. సంక్షుభితదశనుంచి బయటపడే మార్గం ఏదీ అని దగ్గరనున్న సోనియాను అడుగుతాడు 'ప్రవర్తనంతర తిమిర ఝర రుత యుతస్యాంత గంభీర ఖనిలో వెలుగు యెక్కడ సోనియా' అంటాడు బలమైన భావచిత్రాల ముద్రలతో రాస్కాల్నికోవ్ కు' దిక్కులన్ని వెక్కిరింతలు' 'మొయిలు నొసలున నల్ల త్రాచులు' కనిపిస్తాయి. ఇక్కడ రాస్కాల్ని కోవ్ ఎదుర్కొనే సమస్య గతి (భూతి) కాలికము.

ఇలా భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలాల మానవ జీవితాలకు వారి సమస్యలకు ప్రతినిధులుగా 'నూతిలో గొంతు కలు' మూడూ కనిపిస్తాయి. చివరలో సమస్త పదహారులకు ప్రతినిధిగా రాస్కాల్నికోవ్ 'సోనియా త్రోవ చూపు, వెలుగు చూపు, త్రోవచూపు అంటాడు' కరాళరాత్రితో ప్రారంభమైన కవిత కాంతి కోసం అభ్యర్థనతో ముగుస్తుంది. భావ చిత్రాల సాంకేతిక అర్థం స్పష్టమే.

శ్రీ మద్రామా యణ కల్పవృక్షము

(గతసంచిక తరువాయి)

— శ్రీమతి చన్నాప్రగడ జయలక్ష్మి. ఎం.ఎ.

ముని శాపవృత్తాంతము.

అయోధ్యాకాండలో దశరథునకు ముని శాపము లభించిన వృత్తాంతము ఇందు. ఈకథలో అనన్వితములుగా కనిపించు విషయములు కొన్ని యున్నవి. అందు మొదటిది. దశరథుడు తనకు కలిగిన శాపమునుగురించి రాముడు వనవాసమున కేగినతిరువారి నే కాసల్యకు తెలిపినాడు. అంతివరకే తెలుపలేదు? అనునది. దీనికి ఒకవిధముగ ఇట్లు సమాధానము నూహింప వచ్చును. ఈ శాపము దశరథునకు వివాహాత్పూర్వమే కలిగినది. కనుక ఆ శాపవృత్తాంతమును వెంటనే దశరథుడు కాసల్యకు తెలియజేయు అవకాశమే లేదు. ఇక వివాహనంతరమైనను తన మృత్యువునకు సంబంధించిన విషయమును, అందును పుత్రకోకముతో కూడిన దానిని ముందుగానే భార్యకు తెలిపి, వారిని చింతాగ్రస్తురాండ్రను చేయుట అతని కిష్టము కాకపోవచ్చును. కొంత కాలము గడచిన తరువాత అతడే ఆ విషయమును మరచి యుండవచ్చును. మరి

'పిలుపు మృతిదగ్గరలోంచి
నవజీవిత సద్గతిలోకి
ధ్యాంతిం నుంచి కాంతిలోకి
భ్రాంతినుంచి కాంతిలోకి

సోనియా! త్రోవచూపు' అంటూ జనజనా వణికి పోయి పాపపంకములో ములచిన పవ్యమువంటిసోనియాను శిరఃపవడినాడు. అంటే బైరాగి నైరాశ్యము, నిస్పృహ, ఆందోళనలను తన కావ్యములలో నింపినా అన్వేషించింది మాత్రము కాంతి కోసమే.

ఈనాడే జ్ఞప్తికి వచ్చినది? వచ్చినను అతడు కాసల్యతో ఏల చెప్పవలెను? మృత్యువు దశరథునకు కట్టెడుట కనిపించుచున్నది. శాపము అనుభవములో నిలి వచ్చుచున్నది. కనుక స్మృతి కలిగినది. అందుచేతనే కాసల్యకు తెలుపుట కూడ అవసరము అతడు భావించెను.

కాని ఇంతకంటే చక్కని సమాధానమును విశ్వనాథవారు చెప్పినారు. చెప్పలేదు. ధ్వనింపజేసినారు.

బాణహతుడైన మునికుమారుని వర్ణన ఇట్లున్నది.

'జటముడి వీడలేదు; ముఖ

సంగతి లేజము మారలేదు; లే

నిటలమునందు మాత్ర మవి

నిల్చెను రెండవు స్వేద బిందువుల్'

అరణ్యవాసమునకేగు రాముని వర్ణన ఇట్లున్నది:

'జటముడి వీడలేదు; ముఖ

సంగతి లేజము మారలేదు; లే

నిటలమునందు మాత్ర మవి

నిల్చెను రెండవు స్వేదబిందువుల్'

కటకటరామధద్రుఁ డవి

కారు.డు; కానన మేగువేళ సం

కటపడు నవ్వటూ త్తముని

కైవడి సాధుజనాగ్రయాయయై.

మునివేషధారియైన రాముడు అచ్చముగా ఆ బాణహతుడైన ముని కుమారుని వలెనే యున్నాడు. కనుక ఈ రాముని రూపమాను చూడగ నే ఆ ముని బాలకుడును, తిర్చి.బద్ధ శాప వృత్తాంతమును జ్ఞప్తికి వచ్చిన వన్నమాట.

కాని ముఖ్యమైన ప్రశ్న ఇది కాదు. మరొక టున్నది.

దశరథుడు మునిబాలకుని బుద్ధిపూర్వకముగ కావలెనని చంపిన వాడుకాదు.

గజభ్రాంతిలో బాణము విడచిన వాడు. రాజాజు వేట విహితమే. తెలియక జరిగిన ప్రమాదమునకు ముని దళరథుని శపింపవచ్చునా?

అదియునుగాక దళరథుడు మునిశాలకుని చంపి చల్లగా తనదారిని తాను పోలేడు. తానే స్వయముగ నేగి తనవలన వాటిల్లిన ప్రమాదమును ముని దంపతులకు తెలిపినవాడు. అబుద్ధిపూర్వకముగ తనవలన జరిగిన ఘోర పరిణామమున కాతడు పరితపించుచున్నాడు. అతని ధర్మతత్పరత తెలియుచునే యున్నది. అట్టి ధర్మాతుని ముని శపింపవచ్చునా?

‘మృత్యోః సంతిస్తుడైన మునికి ఇంతి ధర్మమిమాంస చేయుగల ప్రకాంత మన స్కృత యుండదు. కడుపు మంటకొలది తిట్టినాడు.’ అనినచో అప్పు డతడు మునియే కాదు. అతని తిట్టు తిగిలితీరవలసిన అవసరమే లేదు. అదియునుగాక చని పోవుటకు ముందు ముని బాతు డిట్లని నాడు:

‘పితు స్త్వ మేవ మే గత్వా
శ్రీఘ్రమా చక్ష్య రాఘవ
న త్వా మనుదహేత్ క్రుష్ణ
వన మగ్నిం వైధితిః
ఇయ మేకపదీ రాజన్
యతో మే పితురాశ్రమః
తం ప్రసాదయ త్వా త్వం
నత్వాం సః కపిః శపేత్’

(ఓరాజా! నీవు వెంటనే నాశండ్రి యొద్ద కేగి జరిగిన సంగతిని తెలుపుము. అట్లయినచో ప్రవర్ధమానమైన అగ్నివనమును పరే ఆయన నిన్ను దహింపడు. నాశండ్రి ఆశ్రమ మిక్కడికి ఒక్క అడుగు దూరములోనే యున్నది. నీ వేగి ఆయనను ప్రసన్నుని గావించు కొనుము. ఆయన కపితుడై నిన్ను శపింపడు.)

దళరథుడు మునిబాలుడు చెప్పినట్లే చేసినాడు. ఇనను ముని దళరథుని శపిం చుటలోగల బౌచిత్య మేమి? మునిచేత

కాపము నిప్పింపదలచిన వాల్మీకి బాలుని చేత ఇట్లేల పరికింపవలెను?

ఇచ్చట పరస్పరవైరుధ్యము కనిపించు చున్నది. ఇంతవరకు రామాయణ వ్యాఖ్యాత లెవరును ఈవిషయమును స్పృశింపలేదు. రామాయణ విమర్శకులు కూడ ఎవరును ఈ అక్షేపము లేవనెత్తినట్లు లేదు.

విశ్వనాథవారి దృష్టి నిశితమైనది. సాధారణ విమర్శకుల దృష్టికి తగులని నూత్నాంశములు ఆయన చూపున కాను ను. ఇతరులు లేవదీయని, లేవదీయలేని అక్షేపణల నాయన లేవనెత్తును. వానికి చక్కని పరిహాగములను కూడ చూపించును.

ఈ అక్షేపణకు విశ్వనాథవారి సమాధానమును తెలిసికొనుటకు ముందు హిందూమతపు మూలసిద్ధాంతముల నర్థము చేసికొనవలసియున్నది. హిందూమతము కర్మసిద్ధాంతముమీద నాధారపడియున్నది. జీవికి కలుగు సుఖ దుఃఖములన్నియు కర్మాధీనములు. ఒక్కొక్కడును తాను చేసిన మంచి లేక చెడుపనుల యొక్క ఫలితమును పొందియే తీరును. ఆ పనులు యిద్ది పూర్వకముగ చేసినవి కావచ్చును; అబుద్ధిపూర్వకముగ చేసినవి కావచ్చును. కర్మఫలానుభవము మాత్రము తప్పదు. నిప్పుమీదచేతిని తెలిసివేసినను తెలియక వేసినను అది కాల్చియే తీరును. ఈవిషయమునే విశ్వనాథవారి దళరథుడు కావల్యకు ‘ముని కాపవృత్తాంతము’గా చెప్పుటకు ముందు ఉపాన్యాసప్రాయముగా ఇట్లు చెప్పినాడు.

‘పున్నె మొ పాపమో, సుఖ
మో మరి దుఃఖ మొ, మంచు చెడ్డమో
మన్నుఁ బొచ్చునట్టిది ప్ర
భుస్థితిఁ గాంచినదైన కర్మమున్
వెన్నువరిచ్చునే; తొలఁగఁ
బెట్టఁగ సుంపులి బద్ధమానవుం

డెన్నడు చాలలేడు; అనుభ
వేచ్ఛయే జీవికి లక్షణంబుగా.’

కార్యకారణములకుగల అవినాభావ సంబంధమును హిందూమతము గుర్తించినట్లు మతమును గుర్తింపలేదు. హిందూమతములో సమానముగు హేతువాద బద్ధమగు మతములేదు. ఆ హేతువును గుర్తించుటకు నూత్నైక్యిక అవసరము. కాణపుదెబ్బ తినిన మునిబాలుడు దళరథునితో నిట్లనినాడు.

‘నీవను పోయి చెప్పినను
నిన్ను శపింపరు; కోప మారు సం
భావన గాఁగఁ జెప్పుము, ప్ర
మాదము వచ్చున యెట్టి వారికిన్;
నీవలే దుఃఖసంభృతుని
నేర్తురె తిట్ట, నెఱుంగ కేదియో
నీవును జేసినావు ... ..’

దళరథుడు బాలునిమాటలను వాని తలిదండ్రులకు పూసగ్రుచ్చినట్లు తెలుపుచు ఈమాటను గూడ చెప్పినాడు.

‘నే నిటకు వచ్చి చెప్పట
గానీనామంచి తనముకాదు; కుమారుం
డే నీవు పోయి చెప్పుము;
మానాయనకున్ శపింపమతి పుట్ట’దనెన్.

నిజమునకు దళరథుడు కాపమును తప్పించుకొనవలెనని వచ్చినవాడుకాదు. ఆతంధముని దంపతులకు తనవలన జరిగిన ప్రమాదమును తెలిపి వారిని ఓదార్చుట తన కర్తవ్య మను ధర్మబుద్ధిలోనే ఆరు దెంచినవాడు. అయినను విషయపరు డగుటచే తన మంచితనమును తానే కొంచె పరచు కొనుచు, ఇట్లనినాడు. తానుచేసిన అపరాధమునకై తనకు శిక్ష అభింప కలసినదే యని అతని అభిప్రాయము.

‘మీరలు మీదగు దుఃఖం
భోరాశిని మున్న యెలుకఁ బోసికొనుండే
హింముపోవను; కోకము
దీరిన యాపైని నన్నుఁ దిట్టు. ను...’

అనినాడు. మునికూడ దశరథుని
అజ్ఞతాకృతమగు దోషమును తుమించి
నాడు. తన కుమారుడే తుమించినపిమ్మట
తానెట్లు తిట్టగలడు అనినాడు.

‘నీయెడ నాకుమారునకే

నిక్కపు కాలిజనించె; నీవుగా
నాయెడవచ్చి చెప్పఁగ మ
నంబున నెంచవయేని నీశిర
స్సాయెను వేయిముక్కలు, ద

యార్థివి వచ్చితి; బిడ్డఁ బెచ్చినా
ఁడయెడ కేమి నేయుగ; ప

రే, పొనరించితి వజ్ర తామరిన్’

విశ్వనాథవారి ముసలాలపదే గాక
అతని తండ్రి, కూడ ఇట్లు తుమామూర్తి
గ నే సాక్షాత్కరించుచున్నాడు.

‘వినచో ఇంక కాపప్రసక్తి ఎచ్చట
నున్నది? మరి కాప మెట్లు సంప్రాప్త
మైనది?

కొడుకునకు దాహకర్మ సమాప్తము
చేసినతరువాత ముని దశరథునితో నిట్లని
నాడు: ‘బ్రాహ్మ! నీవు నన్నింక వదలి
పోమ్ము. తెలియక చేసితి వసుకొమ్ము.
నన్నొక బాణముతోనపుత్రకునిఁ జేసితితి.
తెలియక చేసిన యీ కర్మమున నీకు బ్రహ్మ
వాత్య లేదు. నేను నిన్ను తుమించినను
నీ కర్మ నిన్ను తుమింపదు.

నీవును నావలెనే పు
త్రావిలకోకమున నంత ముండెడు; నానా
జీవుల నానాకర్మల
నావలనానాఫలంబులందీయయ్యుండున్.’

ఇచ్చట ముని చేసినదేమి? అతడు
శపింపలేదు. అర్థమైనదృష్టితో భవిష్య
త్తును చూచి చెప్పినాడు. అంతే. తాను
తుమించినాడు. కాని కర్మ తుమింపదు.
కర్మఫలితమును దశరథుడు అనుభవింపక
తిప్పును. కర్మను దాని ఫలము అంటియే
యొందును.

తరువాతి దశరథుడు ముని దంపతులకు
తానే ‘మీపట్టి విధాన నేవచేయుదు’నని
నాడు దానికి ముని

‘... ... ఇట్టి
యట్టిఁడు పాపమేకత మొ! యమ్మునఁ
దాకితి మత్సుతాసువున్.’

అని అతనిజాలిగుండెను మెచ్చుకొని
నాడు. అతనియెడ అనుకంపను చూపి
నాడు. ‘అయినను బలీయమైన కర్మఫలము
అనుభవింపక తీరదుగదా. అందుచేతమృతి
కాక తప్పుదు.’ అనుచునే మరియు నిట్ల
నినాడు.

‘నీ కర్మబలీకుంబగు;
నీకరుణాహృద భుఫలము నెక్కొని
మృతియుం

గాకయనొనరు; కానీ
‘నీకొడుకు వియోగ మొకఁడె నీకు
గతింబా.’

‘నీకు కొడుకుతో వియోగముమాత్రమే
కలుగును. కొడుకునకు మృతి కలుగదు.’

అని ముని అనుగ్రహించినాడు. అనగా
తనతపశ్శక్తిని వినియోగించి దశరథుని
బలీయమైనకర్మ యొక్క తీవ్రతను కొం
తకుకొంత ముని తగ్గించినా డన్నమాట.
లేదా అజ్ఞానకృతకర్మ కనుక అకర్మయే
తన శిక్షయొక్క తీవ్రతను తగ్గింపగల
దను భవిష్య దర్థమును తెలిపినాడు.

ఇప్పు డేమయినట్లు? ముని దశరథున
కొనంగినది కాపమును కాగు; వరమును.
అనుని యెంతతుమామూర్తి? ఎంతఁగాదా
రుడు? కథలోని వైరుధ్యము తొలగి
పోవుటయే కాక మునియొక్క ఉదా
త్తిత ఎంత ఎత్తు పెరిగినది? దానినో
మునికుతమంతటి జిత్రకోధర్మము ఎంత
చక్కగ వ్యంజితమైనది!

విశ్వనాథవారు ఈకథాభాగమునకు
‘మునిశాపఖండము’ అనియే పేరు పెట్టి
నాగు. ఈఖండములో కథాదృష్టితో
చూచినచో దశరథుని మృతియే ప్రధాన
విషయము. మరి ఆపేరే ఎల పెట్టలేదు?
విశ్వనాథవారు ఆ గూఢఖండములకు నాను
కరణముగావించుటలో గూడ వారి వి

క్షణదృష్టి గర్భితముగా నున్నది. కథా
కథనములోగాని, వర్ణనలోగాని తాము
అపూర్వమైన ఏకల్పనలను చేసియున్నా
రొ, దానిని సూచించు నట్లుగ ఆయాఖం
డములకు పేర్లు పెట్టియున్నారు. ఈముని
శాపవృత్తాంతములో తాము వాల్మీకికి
అపూర్వమైన వ్యాఖ్యానము చేసియు
న్నారు ఆ విషయమును పాఠకునిదృష్టికి
తెచ్చుటకే వారు ఈ ఖండమున కీ పేరు
పెట్టినారు.

దశరథుడుకూడ మునితనను శపించినా
డనియు ఒకటి గెండుపర్యాయము లని
నాడు. ఇదికేవలము లోక పువాడుకను
బట్టి అనినమాట. కాని ఇచ్చట ముని
చేసినది భవిష్యత్కథనముమాత్రమే అని
దశరథునికిని తెలియును. ఇది దశరథుని
మాటలు.

‘పడతీ! యిన్నిదినాల కేను ఋషి శా
పంబొం డజదంబుగా
వెడఁదఁ గాంచితి; పుత్ర హేతువుగ నే
మృత్యుప్రతిక్షిప్తుఁడై
చెడఁగాఁ దిట్టెను మాని; కొడలువనీ
నీమంబవేశించుటన్
జెడితిన్ హానికేఁ బుత్రకోక మతి
దోచెన్ గుంత వ్యత్యాసమున్.’

ముని ‘నీకు పుత్రవియోగము మాత్ర
మేకలుగు’నని చెప్పినాడు. కొడలు
కూడ వనగళురా లగు’నని చెప్పలేదు;
చెప్ప లేకపోయినాడు. పుత్రకోకాభిహ
తుడైన మునియొక్క భవిష్యద్దర్శనము
కొద్దిగా మందగించినది. మునికి చూపు
బాగుగా ఆలేదు.

పైచూపులకు వాల్మీకి రామాయణ
ములో అనన్వితములుగా కనిపించునవి
ఇట్టి వెన్నియోకలవు. దానికి విమర్శకుని
సంప్రదాయజ్ఞాన రాహిత్యమే కార
ణము. విశ్వనాథవారి రామాయణములో
ఈ ‘కుశంక’ అ కన్నింటికి సమాధాన
ములు కలవు. కనుక నే అది పాఠకులపా
లిటి కల్పవృక్షము.

సప్తజనాశ్రమ వృత్తాంతం

శ్రీ మద్వాల్మీకి రామాయణం కిష్కింధాకాండ 13వ సర్గలో 'సప్తజనాశ్రమం అని ఒక ఆశ్రమ ప్రకంస వస్తుంది. శ్రీరామ సుగ్రీవాదులు వాలివధార్థమై కిష్కింధకు రెండవపర్యాయం వెళ్ళుతుండగా దారిలో ఒక ఎత్తైన, దట్టమైన వృక్షపండం కనిపిస్తుంది. 'ఇదియేమిటి' అని రాముడు సుగ్రీవుడిని అడుగుతాడు. ఒకప్పుడు ఏడుగురు గొప్పతపోధనులైన ఋషులు అక్కడ తపస్సు చేస్తూండేవారనీ, అందుచేత దానిని 'సప్తజనాశ్రమం' అంటారనీ సుగ్రీవుడు రాముడికి చెబుతాడు. ఆ ఋషుల మహిమనీ, ఆ ఆశ్రమమహిమనీ ఘనంగా వర్ణించి, వారికి నమస్కరించిన వారి కోరికలు నెరవేరుతవి. కనుక నమస్కరించవలసి' దని రాముడికి ఉపదేశిస్తాడు. రాముడు అలాగే నమస్కరించి ముందుకు వెడతాడు.

ఈఘట్టం చదివినప్పుడు కొన్ని సందేహాలు పొటమరిస్తున్నవి.

1) 'శ్రీరామ సుగ్రీవాదులు వాలిని సంహరించేందుకై పోతున్నారు. అంతకు ముందు ఒకసారి సుగ్రీవుడు వాలితో ద్వంద్వయుద్ధంచేసి, 2 డిపోయి, చావు తప్పించుకొని, ఎలాగో ప్రాణాలతో పారిపోయి రాగలిగాడు. రాముడు అతడికి దైర్యం చెప్పి, అభయమిచ్చి, రెండవ తూరి వారిమీదికి యుద్ధానికి పంపుతున్నాడు. ఈపర్యాయం వాలి సుగ్రీవులలో ఎవరికలి ఏమికానున్నదో అని పాతకుడు చాల ఉత్కంఠతో యుద్ధం కోసం ఎదురుచూస్తూంటాడు. ఇట్టి సమయంలో 'రామాయణంలో పేడకలవేట'లాగా ఈసప్తజనాశ్రమప్రసంగం తేవటం ఉత్కంఠాభంగకారి. కనుక అసందర్భం, అప్రస్తుతం అవుతుంది గదా అని.

దీనికి సమాధానం ఇలా చెప్పవచ్చు. 'దారివెంట వెడుతుండగా రాముడికి ఒక

అకర్షకమైన వనం కనిపించింది. ఆ ప్రాంతానికి శ్రోతవాడు గనుక దాని వృత్తాంతం తెలుసుకోవా అని అతడికి కతూహలం కలగటం సహజం. ఆ ప్రాంతానికి ప్రాతకాపైన సుగ్రీవుని రాముడు అడగటంలోగాని, సుగ్రీవుడు తనవ తేలిసిన వృత్తాంతం చెప్పటంలోగాని ఆసందర్భ మేమున్నది? పాతకుడి ఉత్కంఠకు భంగం కలుగుతుం దని వాళ్ళు దారి పొడుగునా ఏదో పిచ్చాపాటి మాట్లాడుకోకుండా మూగ వాళ్ళలాగా నమస్తారా? అని. నిజమే కావచ్చు. కాని ఇక్కడ ఆక్షేపణ వాళ్ళు సంభాషించు కోవటం ఆసందర్భమని కాదు. 'ఆసంభాషణను ఇంత వివరంగా, ఇంత విస్తృతంగా వాల్మీకిచెప్పటం అప్రస్తుతం' అనే ఆక్షేపము. రాముడు జీవితకాల మంతటిలో మాట్లాడిన మాటలనన్నిటినీ వాల్మీకి గ్రంథస్థం చెయ్యలేదుకదా. ప్రధాన కథాగమనానికి తోడ్పడే ముఖ్యమైన పలుకులను మాత్రమే గదా గ్రంథస్థం చేశాడు? 'ఈసప్తజనాశ్రమ ప్రసంగం కథాగతికి ఏవిధంగా తోడుపడింది?' అని ప్రశ్న.

2) 'రామాదులు కిష్కింధకు మొదటి పర్యాయం వెళ్ళేటప్పుడే వాల్మీకి ఈ ప్రసంగం ఎందుకు తీసుకురాలేదు?' అని రెండో ప్రశ్న. 'రాముడు మొదటిపర్యాయం ప్రశ్నించలేదు. రెండవపర్యాయమే ప్రశ్నించాడు. దానికి వాల్మీకి ఏమిచేయగలడు?' అని సమాధానం చెప్పవచ్చు. కాని ఇది సమాధానంకాదు. 'రాముడు మొదటిసారి ఎందుకు అడగలేదు? రెండోసారి ఎందు కడిగాడు? ప్రతి సంఘటనకీ మహాసంఘటనతో కార్యకారణ సంబంధం ఉంటుందిగదా. ఈ ప్రసంగం మొదటిసారికాక రెండోసారి మాత్రమే రావటానికి ప్రధానకథాగతికి ఏమైనా సంబంధం ఉన్నదా?' అని ప్రశ్న.

3) వీటికితోడు ప్రధానకథకు సంబంధించిన మహాసందేహం. 'మొదటిసారి ప్రయత్నంలో రామసుగ్రీవులుకృతార్థులు కాలేకపోయారు. సుగ్రీవుడు ప్రాణాలతో బయటపడటమే ఘనమైంది. రెండవసారి వాళ్ళు కృతకృత్యులుకాగలిగారు. ఇలా ఎందుకు జరుగవలసివచ్చింది? అని ప్రశ్న. దీనికి వెంటనే ఎవరైనా చెప్పగల సమాధానం ఇది. 'మొదటిసారి రాముడు వాలి సుగ్రీవుల గూఢసామ్యం వల్ల వారిలో ఎవరెవరో తెలుసుకోలేక పోయాడు. అందుచేత బాణప్రయోగం చెయ్యలేక పోయాడు. రెండవపర్యాయం సుగ్రీవుడిని గజపుష్పమాలచేత గుర్తించటం సాధ్యమైంది. కనుక ఈసారి రాముడు వాలిని చంపగలిగాడు.' అని. నిజమే. 'కాని ఈ సంఘటన ఇలాగే జరగటానికి కారణ మేమిటి? కార్యకారణ సంబంధాన్ని బట్టి ప్రతికార్యానికి వేనక ఏదోకారణం ఉండాలిగదా? ఈ సంఘటనలు ఇలాగే జరగటానికి ఇంకా ఏదైనా నిగూఢకారణంఉన్నదా? అని ప్రశ్న.

రామాయణ ప్రాచీన వ్యాఖ్యాత లేవరికి ఈప్రశ్నలు మురించినట్లు లేదు. కాని ఇటీవల రామాయణానికి ఒక సరి శ్రోత వ్యాఖ్యానం వచ్చింది. అది కవి సమ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి 'కల్పవృక్షం' అనే కావ్య రూప వ్యాఖ్యానం. అందులో చూస్తే ఈప్రశ్నలకు కావ్య ధర్మానుగుణములైన చిక్కని సమాధానాలు కనిపిస్తున్నవి.

1) మొదటి ప్రశ్నకు సమాధానం - 'ఇది అనవసరపు వ్యర్థప్రసంగం కాదని. ప్రసంగపు అవసర మేమిటి? ప్రయోజన మేమిటి?' అనే ప్రశ్నలకు సమాధానం నూడవ ప్రశ్నలోనే గర్భితమై ఉన్నది. అది ఎలాగో ముందు చూద్దాం.

2) రెండో ప్రశ్న. విశ్వనాథ వారి కల్పవృక్షంలో సుగ్రీవుడు సప్తజనాశ్రమ

వృతాంతం చెప్పగానే రాముడు 'మొన్న నీయధ్వముననే పోయితిమి' అని ప్రశ్నిస్తాడు. సుగ్రీవుడు 'ఇట్లనే పోయితిమి' అని సమాధానమిస్తాడు. ఐతే మొదటి సారే రాము డెందుకు అడుగలేదు ఆ ఆశ్రమాన్ని గురించి? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం రాముడి ప్రశ్నలోనే ఉన్నది. 'మొదటిసాడు రాముడు ఆ దారిసంతనూ అంతపరిశీలనగా చూడలేదు. ఏవో ఆలోచనలో పరాకుగా దారివెంట నడిచాడు. కనుకనే అది తాను ఇదివరలో ఒకసారి నడచినదారే అనేసంగతిని గుర్తించలేక పోయాడు.

‘ఏవిసు రొప్పు వారి వధి

యింపఁగ నేగిరొ మొన్న మొన్న నీ
త్రోవనె రాసులే దడమఁదోటను
జూడనులేదు.’

అని విశ్వనాథ ముందుగానే పూర్వపీఠికను సిద్ధంచేసుకొనే ఉన్నాడు. అందుచేత ఈ ప్రసంగం మొదటిసారి రాలేదు. రెండోసారే వచ్చింది. దీనివల్ల కథాగతిలో ఒక ప్రధానమైన మార్పు రానూ వచ్చింది. ఆమార్పుకూడా మూడవప్రశ్నలోనే గర్భితమైఉన్నది.

3) ఇప్పుడు అసలు ముఖ్యమైన ప్రశ్న. 'సుగ్రీవుడు మొదటిసారి ఎందుకు వారి చేతిలో చావుదెబ్బలు తినవలసివచ్చింది, రాముడి అండఉండికూడా? అన్నది.

సుగ్రీవుడు రాముడికి సప్తజనాశ్రమ వృత్తాంతం చెప్పి

‘ఈపరమర్షి దేశమున

కత్తినిజోరిలుగాఁగ మస్తకా
రోపితహస్తయుగ్మవతు

రూపము పొందున యెల్ల కోరికల్
దీపితభక్తిమై ననుమ

తింపుము నీవును రాఘవా ! ధరన్
మోపినశీర్ష మెత్తునద

నుంబడిసర్వకుభంబు లాడెడున్’

అని ఉపదేశిస్తాడు. వెంటనే రాముడు 'మొన్న నీయధ్వముననే పోయితిమి?' అని ప్రశ్నించటం, 'ఇట్లనే పోయితిమి' అని సుగ్రీవుడు సమాధానం చెప్పటం జరిగింది. అప్పుడు రాము డిలాఅంటాడు, 'చూడుమద్దాననే కపిక్షోణిపతిని నాసఖుడే వీవు నేడునైనావుకావు.'

మొదటి పర్యాయం కిష్కింధకు వెళ్ళేటప్పుడు రాముడు క్రొత్తవాడు కాబట్టి ఆమహిమోపేతిమైన ఆశ్రమాన్ని గుర్తించి అడగకపోయినా, దాని వృత్తాంతం తెలిసి ఉన్న సుగ్రీవుడు తనంతట తానే చెప్పి ఉండవలసింది. అతడు అలా చెప్పలేదు తానూ ఆ ఆశ్రమానికి ఆ ఋషులకు నమస్కారం చెయ్యలేదు. చేసిఉంటే 'అదేమిటి? అని రాముడు అడిగి ఉండేవాడేగాదా! కనుక చెయ్యలేదన్నమాట. 'ప్రతిబద్ధాతి హి శ్రేయః పూజ్యపూజా వ్యతిక్రమః' అందువల్లనే తొలి ప్రయత్నంలో సుగ్రీవుడు కృతికృత్యుడు కాలేదు సరిగదా చచ్చేటంతపని జరిగింది. రెండోసారి రాముసుగ్రీవులిద్దరూ ఆపరమర్షులకు నమస్కరించి వెళ్ళారు. కృతికృత్యులు కాగలిగారు.

వార్యకి ఈసప్తజనాశ్రమ ప్రసంగం తీసుకొని రావటం అప్రస్తుతంకాదు, సరిగదా దాన్ని రెండవసారి ప్రయాణమధ్యంలోనే తీసుకొని రావటంలోనే సహేతుకతఉన్నది అని తెలిసింది. 'వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతిపత్తిః' కదా.

విశ్వనాథవారు 'నా కి ల్ప వృత్తం వార్యకి రామాయణానికి భాష్యం' అనీ, 'వార్యకివృద్ధయం నాకు తెలిసినంతగా ఎవరికీ తెలియదు.' అనీ అన్నమాటలు ప్రగల్భాలుకావు. అందులో అతిశయోక్తి అనుమాత్రం కూడా లేదు.

ఈ శ్లో ర స్తు తి

శ్రీ వి. రామేశ్వరశాస్త్రి
ఎం. ఏ., బి. యిడి.

(పవిత్రమైన రంగాన్ గెలలో పవిత్రమైన ఖురాన్ గ్రంథము లోని 'నూరె ఫాతెహ' లోని భావములను ఛాయామిత్రముగ గ్రహించి చేసిన 'అల్లా ప్రార్థన' యిది)

సర్వలోక మహేశ్వరు సన్నుతించు
స్తోత్ర జాలంబు లెల్ల నస్తోకముగను;
అత డనంత కృపాసింధు వత్సలమున
చేత బ్రతుకు చున్నది సర్వజీవ జగతి॥

అతడొసంగు నాత్యంతిక మైన నుఖము,
అతడు ముక్తిప్రదాత, దయాశువతడు,
సచ్చిదానంద ఘనుడు, రస స్వరూపు
డట్టి పరమాత్ము నులియింప నలవి
యగునె? ॥

నిన్నుమాత్రమే ప్రార్థింతు నెన్నడైన,
నీ సహాయంబే యర్థింతు నిర్భలాత్మ,
నీకృపా పాత్రుడొత్తోవ నీవెమాపి
ఋణ పథంబున నడిపింపు మెల్లవేళ॥

నీయనుగ్రహ నీధిచే నెగడునట్టి
సాధువుల త్రోవ నడువంగ శక్తినిమ్ము;
నీ దురాగ్రహ దగ్ధులొ నీచజనులు
బోవు మార్గానఁ బోకుండఁబ్రోవుమయ్య॥

దుర్వ్యసన నుఖభ్రాంతిలో దొరలిపోయి
నిన్ను, నిన్ జేరు మార్గంబు నిష్ఠతోడ
దెలియ నేరని మూర్ఖుల తెరువువెంట
బోవనీయక దయతోడఁ బ్రోవుమయ్య॥

జామవా కవిత్వంలో ప్రకృతి తత్త్వం

— శ్రీ డా. జి. బి. ఎన్. ఆచార్య, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

(గతసంచిక తరువాయి)

ఖండకావ్యము రెండవభాగమునందు
'భూకంఠము' అను ఖండికలో—

'కారుమేఘాలు నీమీదఁ గంటగించి
పీడుగుగాయాలు మేన, గావించుచున్న
న చలవై, ధైర్యవృత్తిఁ బాయవుగదమ్మ !
అవని! నేఁ డెఱ గడగడలాడినావు!'

అని ప్రశ్నించినారు.

'ఉత్తమ వట్టణంబు లయ

యో! నిమిసంబున వల్లకాదులై

నెత్తురుగ్రక్కఁ జూపరుల

నేత్రయుగంబును గోరగింప, భూ

భృత్తులు గ్రుంగి, తోయముల

దృశ్యములై నవివిశ్వధాత్రి! నీ

తత్తరపాటునన్ బ్రకృతి

తన్వి యొనర్చెను గారడీపనుల్'.

అని ప్రకృతి యొనర్చిన గారడీ పనులను,

కావించిన బీభత్సమును కన్నులకు గట్టి

నట్లు వర్ణించినారు.

'అర్ధరాత్రిము' అను ఖండికలో—

'ప్రళయకాలాంబుదంబు లంబరము నేల

యులుముచున్న విభవవ ముఱ్ఱుతలుఁగ

గుసగుసలు నోవుచున్నది కువలయంబు

కలదు గాఁబోలు నెత్తుటిగాలివాన'.

అని యూహించినారు. కలవరించు

రాజ్యము హడావిడిని జూచి మృశ్య

దేవి వీణ మీటుకొనియే నని వర్ణించినారు.

పొటమరించిన పోరాటముల నెపమున

బ్రసవవేదనపడు ధరావలయమునకు

ప్రకాంతిశువు జననమందునో, లేనోయని

తనుయను మానమును వెలియిచ్చినారు.

'చీకటి అను ఖండికలో—

'ఉచ్చనీచత్వములకుఁ జేయూత లొసఁగు

చంద్రనూర్యులతోడ మత్సరము నెఱపి

ప్రకృతి సౌందర్యమును గాపుపట్టిమింగి
సమతి బోధించు నంధకారము రహించె'

అని యంధకారమును వర్ణించినారు.

మధురఫలముల గరువముతో మిసమిసలు

గులుకు తియ్యమామిడి వనములు ముగురు

జీకటి కడుపున నొదిగిపోయి జడలదెయ్య

ముల వలె తూలుచున్నని సంభావించి

'క్షీణదేవాలముల వసించు కతనఁ

గటికి చీకటిలోని చక్కని గుంబు

నవగతము చేసికొన్న దివాంధ ముకటి

పగలు వల దని శ్లేషగాఁ బలుక సాగె'

అని వ్యంగ్యముగా విమర్శించి

నారు. దివాంధమునకు, చీకటికి గల

సంబంధమును చమత్కారముగా

నూహించినారు.

'తుపాను' అను ఖండికలో—

'చిలిపి తుపాను దెబ్బలకుఁ

జింది జలాశయమందుఁబడ్డ పూ

వుల ముఖసీమలం గొలగి

పోవగ లేదు వివాసలక్ష్మి యూ

యెలల వసించు బిడ్డల ము

ఖేంద్రులఁ గ్రవ్యగలే దహా! జల

ప్రళయనికాటితోటఁ దల

వాల్చిన మాతృవియోగ మేఘముల్'

అని తుపాను కలిగించిన బీభత్సమును

వర్ణించినారు.

'హెచ్చరిక' అను ఖండికలో—

'ఘనఘనాఘనము చీకటిమేడ వెలిగించు

మెఱుపుదివ్వెలనూ నె తఱుఁగ లేదు

పవలురాలిరి తీరుబడి లేకఘోషించు

తోయధీశునిగొంతు రాయలేదు

ఇనబాలకునిదినమ్మును గర్భమునఁబూను

పొడుపుదిక్పతికాన్పు లుడుగ లేదు

ఋతురాజు ధారుణీసతికి సొమ్ములు పెట్టి

కులికించుపని మానుకొనగ లేదు

విశ్వవికాత చల్లనివీక్షణమున

నేటికినిఁ గంపుచాఱ గాన్పింపలేదు

మూర్ఖలోకమ ! దినమెల్ల ముగియలేదు

దీప మున్నదిహృదయంబు దిద్దుకొనుము.

అని మూర్ఖలోకమును హెచ్చరించినారు.

'అఖండగౌతమి' అను ఖండికలో—

'నగనీగంధము దోఁగు వీచికల స్నా

నంబాడు సంధ్యామరు

త్తులు క్రిడించెడు నీవికాలపులిన

స్తోమంబునన్ బ్రతమున్,

గలముంగిగాని, చరించు నాంధ్రకవిలో

కగ్రామణిన్, దమ్మిపూ

వుల నెన్నాగులుపూజ జేసికొని నా

వో! పుణ్యగోదావరీ !

అని గౌతమియొక్క అదృష్టమును,

పూజాఫలమును కొనియాడినారు.

'లోకబాంధవుడు' అను ఖండికలో—

'అది భయంకర మృత్యుదంష్ట్రాంతరాళ

జనితవిషవహ్ని మెఱసిపోయిన ప్రదేశ,

మది, విషాదనీరదపూరితాంబరమునఁ

బ్రభవమందిన పిడుగులు పడిన తావు

అనియు,

'సవిత్ప్రమండలకిరణ ఘర్షణమువలనఁ

బ్రత్తికాయలు చిటపట బగులుచుండె

'రింగు'మని మింటి కెగసి యేట్రితపిట్ట

తలవేయుచు నొగిపల్లటీలుగొట్టె'

అనియు,

'కిరణములతోడననుఁ గంటగించిచూచు

తరణి కెవడిచ్చె లోకబాంధవసమాఖ్య?

పరులబాధలుగని గుండెగఁగివగచు

పాంధ, నీవయ్య! త్రైలోక్యబాంధవుడవు.

అనియు వర్ణించినారు.

'మాతృప్రేమ' అను ఖండికలో—

'మాతల్లికడుపులో మసలు ప్రేమడిచింది

జలధులైయిలమీఁద నిలుచు నేమి

మాయమ్మ, నామీఁద మలపుచల్లనిచూపు

మంచువెన్నెలఁ బుక్కిలించు నేమి

మాయంబనోటి కమ్మనిమాట లేనయే
కలకవారాళిలో మొలిచెనేమి
మాతాతకాగిట మఱుగునఁగల హాయి
స్వర్ణీయధృతి కనుప్రాసమేమి
చేరి తనమేన నెత్తురు పేరులందు
నేను నిలువీతలేదని నెలవులేదు
జననదినమునఁ బురిటిమంచామిద
నేను దనగుండెకాయనై నిలిచినాను.

అని మాతృప్రేమ యొక్క గొప్పతన
మాను వర్ణించుచు —

‘పొదుగుగిన్నెను బాలువోసి దూడకునిచ్చి
యట్లు నాకెదు పాడియావుచెంత
బొండంపుఁదిట్తులునిండఁ దెచ్చినమేరి
బిడ్డకుఁదినిపించు పట్టుచెంత
పాలిండ్లపట్టుదప్పని పిల్లతోఁగూడఁ
గొమ్మకొమ్మకు దాటు కోఁతిచెంత
తాంబూలరాగదంతముల నెవ్వల సంత
తులమాయు దానిమ్మమెలత చెంత
చలువకన్నీట నాదును స్తకము నంటి
వృద్ధజనయిత్రి యభిషేక మిచ్చుచుండు
వడకుండనమేలు తినక రాబ్రములనీడ
బ్రతికదనుగాక నూతేండ్లవఱకు నేను’

ప్రకృతిలో పశుపక్ష్యాదులందు గల
మాతృప్రేమను గని కవిగారు పులకించి
నారు.

ఖండకావ్యము మూడవభాగమునందు
‘మేఘుఁడు’ అను ఖండికలో —

‘ఏనుఁగుపిల్లమాదిరి మి
హీధరశృంగమలంకరించి, నె
మ్మేనిసుమంతిలోబెనిచి
మింటిని కాఁగిటఁబట్టి, బృంహిత
ధ్యానములాచరించు నవ
వర్ష పయోధర ! భేక సంఘములో
గానము సేయుచున్నవి, జ

గంబున నింపుము కుంభవర్ష ముల్.
అని మేఘుని వర్ణించుచు, ముద్దులమాట
గట్టు నగుమోము తగుక్కునజూపిమాయ
మగు మెరుపుకన్నియ లందరు మేఘుని
పుత్రికలే కదా ! అని మనోహర భావ
మును వ్యక్తీకరించినారు.

‘నీలిమబ్బులు’ అను ఖండికలో కర్న
కుని సంబోధించుచు పద్యములను వ్రాసి
నారు. గాలికి సాగి యుత్తరముగా పయ
నించెడి నీలిమబ్బులు నేలకు దిగ లేదనుచు
నిందింపవలదు. అని మాయమబ్బులు.
బౌద్ధాలయ గర్భములను కలచి యాడు
జపానుల బాంబు క్రొంబొగలుసుసూ !
అని హెచ్చరించినారు. ఇంకను —

‘గౌతమబుద్ధజేవుని మొ
గంబున నెత్తురుబాట్టు లే దహిం
సాతిగుమంత్రరాజము ప్ర
చారముచేసినచోట రక్తముం
దీతిలు కొట్టెడిన్ బ్రహ్మ
మృత్యువు, దానిధయంకరాట్ట హా
సాతతికాంతులే మెలుపు
లై కనుపట్టెడి నీకు గన్నకా !

అని మెరయుచున్నవి మెలుపులుకా
వనియు’ ప్రళయ మృత్యువు యొక్క
భయంకరాట్టహాసాతత కాంతు లనియు
వర్ణించినారు. పడుచున్న పిడుగులు పిడు
గులుకా వనియు, అని జపాను తుపాకుల
వలన భిన్నభిన్నమైపోయెడు భిత్తికాశ
కలములనియు కర్నకునకు తెలియజేసి
నారు. ఇది కేవలము ప్రకృతి వర్ణనకాదు
కాని ఇచట మనకు ప్రకృతి యొక్క
స్ఫురణ కలుగుటకు అవకాశము కలదు.

(ఖండ కావ్యములు నామగియిగు
భాగములందు ప్రకృతి వర్ణనకు సంబం
ధించిన ఖండికలు కానవచ్చుట లేదు.)

ఖండకావ్యము ఆరవభాగము నందు
‘సూర్యోదయ’ అను ఖండికలో —

‘కాకిపిట్టలగీతికారావ మాలించి
సమయంపు నిదురమొచ్చెంబు డిగ్గి
మలయాచలముమీది యలలివాయువులచే
నిఖిలలోకంబును నిద్రలేపి
నెలతేని మెయిమిది వెలుగులు హరించి
పడమటికొండల పాలుజేసి
సేవించువారి దోసిలనీట బింబించి
తనలోక బాంధవత్వంబు నెఱపి

పద్మినీకాంతప్రణయకోపము గుదింప
జలకణపుముక్కుపుడక సామ్యులనొసంగి
యమున నక్కునబూని యుయ్యాలబాచి
మిహిరమండల ముదయాద్రిమిద మెరసె

అని సరసభావ సమ్మోహనముగా
సూర్యోదయమును చిత్రించినారు.

‘చంద్రోదయం’ అను ఖండికలో —

‘కడలిరాయని మేలిక పుపున జన్మించి
సిరితోడబుట్టిన చిన్నవాడు
నలిననాథుని పెండ్లి నాడు సోదరనవ్వ
పాదాలు గడిగిన బావమరది
పండువెన్నెలజింది పెరులుపండించి
ధుణిక న్నముబెట్టు ధర్మరాజు
రక్తసంబంధంబు రవ్వంతి లేకున్న
మానవాళికి నెల్ల మామగాను
కులటలెంతెంతగా తిట్టుకొనుచున్న
చింత కాసంతయును లేని కాంతమూర్తి
జింకపిల్లనుప్రియమార చంక బెట్టి
పాడుపు కొండలకెక్కెనెన్నెలమగండు

అని చంద్రోదయమును రసస్ఫూర్తిమం
తముగా రచించినారు. ‘ధర్మరాజు, కాంత
మూర్తి’ అను వర్ణనలతో చంద్రున కొక
విశిష్టతను ఆపాదించినారు. ‘వెన్నెల
మగండు’ అనుపదబంధము కవిగారి ప్రత్యే
కతను చాటుచున్నది.

సూర్యోదయ, చంద్రోదయవర్ణనములు
ప్రాబంధిక సంబంధమైనప్పటికిని, నవ్య
భావములుగూడ చోటు చేసికొనియుం
డుటచేత కవిగారి సంప్రదాయ నవ్యతల
సమన్వయధోరణి వెల్లడి యగుచున్నది.

[ఖండకావ్యము ఏడవభాగము నందు
ప్రకృతివర్ణనకు సంబంధించిన ఖండికలు
కానవచ్చుటలేదు.]

‘ప్రకృతివేదన’ 8 అను ఖండికలో -

‘మిటమిటయెండగాచినది

మేదినిబీటలువాటిపోన, నం

తట సుడిగాలి రేగి, వసు

ధారజమున్ గలగించి రేచె, బి

మృత నినమండలంబు తెలి

మబ్బుల దాగుడుమూల లాడె, నా

దట, గలులున్నకొండల వి

ధంబున బేరములెత్తె మేఘముల్.

అని వర్షము వచ్చుటకు ముందు ప్రకృతి
యెట్లుండునో కనులకు గట్టినట్లు వర్ణించి
నారు.

‘మన్మథమహిమ’ 9 అను ఖండికలో -

‘నిండుజాబిలిలోన పండిపోయినహాయి

చిగునవ్వుతునకలో జిరికినావో !

పుట్ట తేనియలలో మిట్టాడుమధురిమ

నధరబింబంబులం దడికినావో !

కులపర్వతములలో నెలకొన్నచిగువెల్ల

గుబ్బపాలిండ్లలో గ్రక్కినావో !

అణిముత్యాలయం దలరారుమెరుగును

మేనుదీవెలలోని మేదిపినావో !

హృదయవేద్యమైనెంతతీపి కిగించి

మగువ నద్భుతముగ మలచినావో

నాడు శతమఖుండు కోడిపుంజైనాడు

మేను మరచి—ఆడుదానికొలకు !

అని మన్మథమహిమ నూహించినారు.
ప్రకృతిలోనున్న సౌందర్యము సంతను
స్త్రీమూర్తిలో పొందుపరచిన విధమునకు
మన్మథుని కీర్తించినారు.

పై ఖండికలలో కవిగారి వ్యక్తిత్వము
స్పష్టముగా గోచరించుచున్నది. వీరు
ఆశించిన జీవనధర్మములు, అసంతృప్తి
పడిన, భేదపడిన అప్రశుతులు, వీరు సవ
రింపబోయిన సైతికవర్తనలు, మనకు వీరి
పద్యములందే వినిపించినారు.

జాషువా కవితా ప్రశంస

శ్రీ రామదుగు వెంకటేశ్వరశర్మ.

అనంత

పాడువడ్డ మసీదు పాతకాలగ నయి

వరలంగ విద్యల బడసినావు

గిజిగాళ్ళ సాలీళ్ళ నిజమైన చెలులుగా

దలచి వింతల నెన్నో తెలిపినావు

కుక్కపిల్లల నుండి గుడిలోని దేవుని

కవితాత్మనో, జూడఁ గలిగినావు

అస్పృశ్యతాశూన్యమా సౌఖ్యనిలయమ్ము

గారుద్రభూమిని గాంచినావు

ముసుగులోగుద్దులాటలు పొసఁగవనుచు

జంకులే కింతయును నగ్న సత్యములను

బట్టబయ్యగావించిన దట్టవైతి

జగతి దివ్యప్రభావ! జాషువకవి!

‘జాషువా అంటే అజ్ఞాతుడుగా, అనా
దృతుడుగా, సంఘంమాటున బ్రతికాడు.
చేదుబాధల చిగుళ్ళను మేసి స్వామికవి
తలు ఆలపించాడు. వినుకొండ దాటి,
గంటూరుదాటి, సమస్తాంధ్రం అంచులు
వీటి ఎక్కడెక్కడ తెలుగుందో, ఎక్క
డెక్కడ అస్రసిక్తమైన కనువెలు
గుందో అక్కడిదాకా జాషువాకలగీతిం
పయనించింది. అందుకే జాషువా కవి
కోకల. తీయగా పలికనందుకూ కాదు.
‘పంచమస్వర’ సామ్యాన్ని బట్టి కొందరు
భంగ్యంతరంగా ఊహించి నందుకూ
కాదు.’¹⁰ **

8 ఆంధ్రపత్రిక - భావసంవత్సరాది
సంచిక - 1934

9 ఆంధ్రపత్రిక - వికారిసంవత్సరాది
సంచిక - 1959-60 సంచిక - 50

10 ‘యువభారతి’ నారి ‘కవితాలహరి’:
గుఱ్ఱం జాషువా-ఆచార్య సి. నారాయణ
రెడ్డి. పుట 74

చేదుబాధల నెడి చిగురుటాకులమేసి

మధురగాన మనెడి మహిత కవిత

నాలపించు నచ్చమా కవికోకిలా!

సంతరించితివి వసంత మిలకు ||

జగతిలోననున్న ఎగుడుదిగుడు లెల్ల

మాయుత్తోవఁ జూపి మానవతకు

మణిరీటు మొసఁగి మకుటమ్ములేనట్టి

పీఘనావె అయితి జాషువకవి !

పరమాత్ము సృష్టిలోపలి గాగడీఁ జూచి

నిలబెట్టివాని ప్రశ్నించు మాక్కు

కలమును కలముతోఁగొలిచెడితులువసం

ఘమునకు శిలవేయు గడుసుదనము

రగవత్కవిఁ జెప్పప్రపాణికినున్నట్టి

స్థితిగతిన్ నూటిగాఁ దెలుపుసాగను

వస్తుధైక భావనాపరిమళాలద్ది జా

తీయ ప్రమానాల దిద్దుగరిమ

జిరిచిలి తెలుంగు కల్కిపల్కులవోడికి

స్వాదసుందర మన్య భాషాపదమ్ము

నతుకునట్లుగ జత చేయు చతురిమంబు

నీక కలవోయి జాషువా! నిజమునిజము

హాయిగా కవియశంబలరార కట్టిన

మేడగా ‘పిరదాసి’ మెప్పులందె

గార్హస్థ్యమైన రాగము రాజసంబున

వివారించె ‘ముంటాజమహాలు’లోన

‘నాకథ’వెలసి నింతయు రహస్యములేక

అనుభూతివాద చిహ్నమ్ముగాగ

మానవత్వమునకు మణిమందిరంబుగా

విలసిల్లెగాదె ‘గబ్బిలము’ కృతియు

‘శ్రాంతిలోకంబు’ చెన్నారె నుత్తమగతి

వసుధ ‘నవయుగకవి చక్రవర్తి’గాగ

నీవురచించుసుకృతులన్నియునుజూడ

నవ్యభారతి నీగలోని నగలు గావె?

ఉత్తర గోగ్రహణము - వర్ణనా వైచిత్ర్యము — శ్రీ క. అప్పలస్వామి.

కారవులు విరాట నగరమున ఉత్తర
దిశగా నున్న గోవులను ముట్టడించిరి.
అట్టి తటి గోకాలాధ్యక్షుడు ఉత్తరుని
చేరి యాతని ప్రశంసించి కారవులతోడి
యుద్ధమునకు రమ్మనగా ఉత్తరుడు సం
సిద్ధుడై సారథి లేమికి విచారించుచుండ,
ద్రౌపది బృహన్నలను గూర్చి చెప్పగా,
ద్రౌపది నూచనపై ఉత్తరుడు సోదరి
యగు ఉత్తరను బృహన్నలను తేబం
చును. అంత ఉత్తర అర్జునుని దరి
కేగును. ఉత్తర అర్జునుని దరికేగు సంద
ర్భమున మూలమున నిట్లున్నది.

సా ప్రాద్రవత్ కాంచన మాల్యధారిణీ
శ్వేతేన భ్రాతా గ్రహితా యశస్వినీ
సుదక్షిణా వేది విలగ్న మధ్యా
సాపద్మపత్రా భ నిభా శిఖండినీ
తస్య కుభాంగా మణి చిత్ర మేఖలా
మత్స్యస్య రాజ్ఞో దుహితా శ్రియావృతా
తన్నర్త నాగార మరాఠ పత్నీ
శతవ్రాదామేఘ మివాస్వపద్మత
సా హస్తి హస్తోపమ సంహినోరుః
స్వనిందితా చారుదతీ సుమధ్యమా
అపాద్యతం వై వరమాల్య ధారిణీ
పార్థం కుభా నాగ కథూ రి వద్విపమ్.
సారత్నభూతా మనసః ప్రియార్చితా
సుతావిరాటస్య యథేంద్రలక్ష్మీః
సుదర్శనీయా ప్రముఖే యశస్వినీ
ప్రీత్యాబ్రవీ దర్జున మాయలేక్షణా
సుసంహనోరుం కనకోజ్వలత్వచం

పార్థః కమాఢీం స త ద్యాభ భావత
సతాం దృష్టాం విశాలాక్షీం

రాజపుత్రీం సఖీం తథా
ప్రహసన్ నుబ్రవీత్ రాజన్
కి మాగమన మిత్యుత
తమ ద్రవీత్ రాజపుత్రీ
సముజ్జత్య వరర్ష భిమ్
ప్రణయం భావయన్తీ సా
సఖీమధ్య ఇదం వచః.

ఇంగు మూలమున ఉత్తర వర్ణనము
సుదీర్ఘముగ నే యున్నది. కాని చాల
వఱకు మూలము నందలి భావమును
విడచి తిక్కన యిటుల రమణీయముగా
ననువదించి యున్నాడు.

అడుగుల నునుఁగాంతి నయ్యెడ పద్మరా
గంబుల నెలకట్టు కరణి నొప్పు
బాలిండ్లు తనువెడ వ్రాలింపఁ జెన్నొందు
నసదుఁ గొఁదీఁగె యల్లాడు చుండఁ
దటి వేచివెను వెంటఁదగులు కామాంధకా
రము లీలఁ గ్రొవ్వెద కొమరు మిగులఁ
గర్జ భూషణ మాక్తక ప్రభాదోలన
మీక్షణ దీప్తుల నినుమడింప
నందియల మొరపంబున కరుగుదెంచి
ప్రోది రాయంచ రయమునఁ బోవునవ్వి
ధంబు లెగ నభ్యసించు చందమునఁ దోన
చనఁగ నుత్తర నర్తనశాల కరిగె.

విరా. చ-26

మెఱుఁగు మొగిలు సొచ్చు తెఱఁగున
నాట్యమం
దిరము చొచ్చి తనదు గురువు కడకు
నరిగి నెమ్మి నిట్లు లను నింతిప్రార్థనా
వినయ సంభ్రమములు పెనఁ గొనంగ
వి. చ. 27

ఉత్తర యర్జునుని శిష్యురాలు. అందు
నా నాట్యవిద్య యంగు పారీణ. కెడలు
చున్నది నర్తనశాలకు. తిక్కన యను
వాదమున ఉత్తరలో ప్రార్థనా వినయ
సంభ్రమములు పెనఁగొనినవి. ఆమెనడ
కలో నాట్యభంగిమలు తొడికిసలాడినవి.
ఈ యందము మాలాధికము.

పైస్య వర్ణన, యుద్ధ వర్ణనములలో
తిక్కన మైమఱచి వర్ణించును. మూల
మున వ్యాసుడే యుద్ధవర్ణనలను సుదీర్ఘ
ముగా, జేసినాఁడు. తిక్కన యావర్ణన
లను మఱింత దీప్తి మంతములను గావించి
నటులఁ గాన్పించును. ఉత్తరుడు నగర-
పాలిమేరల కేగి దూరము నుండి కారవ
పైస్యమును చూచినాఁడు. ఆ సందర్భ
మున మూలమున నిట్లున్నది.

నాతి దూగమఘో గత్వా
మత్స్యపుత్ర ధనంజయా
అవేక్షేతా మ మిత్రాఘ్నో కురూణాం
బలినాం బలమ్
శ్మశానమభీనో గత్వా
ఆసనాద కురూనథ
తాం శమీ మన్వ పేక్షేతాం
వ్రాధానీకాంశ్చ సర్వకః
దర్మకే పార్థివో రణే
రనిత స్తేన సర్వతా
దృష్టి ప్రణాళో భూతానాం
దివస్సృక్ కురుసత్తమ
తదానీకం మహత్ దృష్ట్వా
గజాశ్వరథ సంకులం

కర్ణ దుర్యోధనకృపై

ద్వైపం శాస్తన వేనచ
ద్రోణేన చ సపుత్రేణ

మహేష్వాసేన ధీమతా
వ్యాప్తకోమా భయో ద్విగ్నః

పార్థం వైరాటి ర బ్రహ్మ

గగనము నంటి ధూళి యొగయ ముందు
నడచు గోవులతో వెనుకనున్న కారవ
మహా నైవ్యము మూలము సాధారణ
భోరణిలో వర్ణింపఁ బడినది. అద్దానిని
తిక్కన చక్కని యుపమలతో వర్ణించి
యున్నాడు.

అభినవ జలధర శ్యామంబులగు నెడ

లాకు జొంపంబుల ననుకరింప
సాంధ్య రాగోపమ చ్ఛాయంబు లగుపట్టు
కసల యొక్కిరిమిలఁ గ్రణినియ
రాజమరాళ గౌరములగు చోళులు

తఱచుఁ బూజించుచు చందంబునొంద
హరిద్ర గుచి సమానా కృతులగు రావు
లడరెడు పుష్పాదులట్లు మెఱయఁ

గలయ నెగసి ధరాధూళి లోతవనము
దివిక నలిఁగాఁపు వోయెడు తేజఁగతాల్పు
గోగణము ముంగిలిగ నేల గోడివడఁగ
నడచు కారవరాఁబ నైవ్యంబు గనియె.

వి. చ. 51)

ఇంగు ఉత్తిరుడు పొంగ న భీతి
స్పృహము అందుకు కారణమైనది కారణ
వైద్యము అనైద్య గంభీరతను చక్కని
రూపమున నోసో భరితమగు వైద్యుని
తిక్కన యనువదించిన పద్యము
సాహితీ శ్రేష్ఠ లెల్లరు హర్షించినది.

అనంతరము భయ భ్రాంతుడైన ఉత్తి
రుడు యుద్ధము వలదనుటచే అర్జునుఁ
డాతని నుత్సాహ పరచును. గ్రహాది
యెగుట బీరములు వల్లిన వాడగుటచే
కారవులను జయింపనికే, ఫలి ప్రవేశింపఁ
జాల నని అర్జునుడు పలుకును. కాని
తిక్కన తన యను వాదమున అర్జునిచే
పల్కించిన పలుకులు మూలవిస్తరములై
సాంపారియొన్నవి.

దెసలు బీటలు వాణఁదివురు చిందంబుల

కోలాహలములకుఁ గుడియఁ బడక
యురవడి నేనలు తెరలఁ బైదోతెంచు

ధూళి పెల్లడరినఁ దూలపోక
చతురంగబల మతిసాంద్రఁ గవిసిన

యగ్గలికమునకు బిగ్గడిలక

శస్త్రాస్త్రములు రథ్య సారథి వర్మాంగ
తతి నాటు తఱచునఁ దల్లడిలక

బహువిధంబునఁ బగ పుర బరవసమున

నితైఱంగునఁ గలుగు క్రందెల్ల కోర్చి

నిల్చి గల్చిన సత్కీర్తి నెగమఁ గాక

దవ్వ దవ్వల నిశ్చైన నవ్వ గట్లు ?

వి. చ. — 62.

ఇట్లు అర్జునునిచే వెనుముట్టి పట్టబడిన
యుత్తిరుడు భయమున వణకుచు అర్జును
నకు ధనము, రత్నములు, సభ్యములు నిస్తు
ననును. ఉత్తిరుని భయనితిని మూలమున
కన్న వెలుంగుతీరున తిక్కనయిలుచు
వర్ణించి యున్నాడు.

వెలవెలఁ బొలుచు వెగింంగుఁ బెదవుల

తడి మార నెంతయుఁ దల్లడిల్లు

జ్వల నంగంబు లెల్ల నిండఁ జమర్చుఁ

బవములుఁ గరములుఁ గుడియఁ పడఁకు

హృదయంబు తల తట నదరంగఁ గుడిగు

డిన దృఢుల కాముఁడో మాచు

నొంగు గడ్డఁగఁ ద్రోల నేడుచువిశుమని

ప్రార్థించు మాటఁ గీడ్పాటుకోఁప

నిష్కృతశుద్ధ హేయంబు నిర్భాగ్యుని

లాప్తవైశార్యములుఁ దుగ్ధాశ్రయముఁ

గరికి దళింబు నొక యుంగుఁ యరము

చొచ్చి

నలుడ నుచ్చెద నీకను నార్తుండగును.

విరా. పతు. — 51)

వీర సోచితమైన యీ ఘట్టమున

నాయకుడైన యర్జునుని పాత్రమునకు

న్యాయ వేదాది తన్యాయములు చేకూర్చి

యున్నాఁడు అద్దానింకిను మూలములు

బిగ్గడిలు తిక్కన. అర్జునుడు రథాగో

వాణ ముర్చి శంఖము పూరించినాఁడు.

ఆ ధ్వనిగర్జనము మూలమున నిట్లున్నది.

శశాంక రూపం భీరత్ముః

ప్రాధ్వాపయ దరిందమ

శంఖశబ్దోన్మేష్య సోన్మేత్యర్థం

శూయతే కాలమేఘవత్

తస్యశంఖస్య శబ్దేన

ధమమో నిస్వనేన చ

వానరస్య చ నాశన

రథ నేమిస్వనేనచ

జంగమస్యభయం భూః

మకి గోత్ పాశశాసనిః

దీనిని తిక్కన యిటుల విపులీకరించి

యున్నాడు.

కలఁగెం దోయధి సస్తకంబు గిరి వ

గ్గంబెల్ల నూటాడె సం

చలతిం బొందె వసుంధరావలయ మా

శాచక్ర వల్లఁడెఁగొం

దల మందెం గ్రిదశేంగ్రు పట్టాము పా

తాళంబు మూర్ఖులె నా

కుల మయ్యెన్ గ్రహతార కావలము సం

క్షోభించె నవ్వేధయున్. వి. చ. 172

పిదప ద్రోణుడు దుర్యోధనునితో నిట్లు

పల్కెను.

యథా శస్య నిర్భోషో

యథా మేఘ ఉద్యోతే

కంపతే న యథా భూమి

రైష్యన్మేష్య సవ్యసాచిః

ఈ శ్లోకమునందుగల బీజరూప మైన భావ

మును గ్రహించి తిక్కన గ్రాహ ప్రశంస

నిట్లు వ్యాసీకరించి యున్నాఁడు.

శ్రవణ మటంబు ప్రయ్యంగదాకి సం

క్షోభ బు గావించె గుఱము మ్రోత

గ్రహాండ భాండంబు పగిలించి భూతని

వైష్యస్య మనరించె శంఖరవము

గగన బాగంబెల్లఁ గప్పి క్రాలుచు బెగ

డడరించె నుగ్రతం బడగ పఱపు

మిమిల్లుగొనిచూడ్చి నఱివోవవెలిగి ప

రిభ్రాంతి చేసె గిరీట కాంతి

తెల్ల మిరి గాండివంబును దేవదత్త

మును గుంధ్వజమును వా.పు. వరమునఁ

గన్నమహంబు నగు వేణు కొన్నియైన

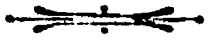
గర్జనాభీత భంగులై యున్న ముల్లు

వి. చ. 180

(సకేషము)

వి హా ర లీ ల

- శ్రీమతి కమలాదేవి

ప్రేమపూరిత భావనాప్రేరణమున
మోనసానందమున రాధమైమరచెను
పున్నబాణుడు దయలేని మొఱటువాడు
వలదువల దన్నవైపుగా వదలు శరము

మధుర కారదయామినీ మంజువేళ
యమునతీరానవిహరించునాళిగొల్పి
వచ్చితీరదనని మాటయిచ్చినాడు
మరచినాడె మొ రాధ నామాధవుండు

పండున్నెల జగమంత నిండియుండ,
మండువేసవియెండయ ట్లుండెనేమి? !
చల్లనా పిల్ల గాలికే తల్లడిల్లి,
అలకలల్లాడు తాకుకే పులకించి.

సరస సంగీత మస్వరశ్రావ్యగీతి
కర్ణ కఠినమ్ముగా లోచిక సరి రాధ
'అస్మదీయమనోహరా ! ఆత్మబంధు!
అతులితానంద ! ఆదిమధ్యాంతరహిత

మన్మథపద్మ భాస్వరా ! మాన్య ప్రేజ
ఇందిరాలోల ! రావేల ? నందబాల !
అనుచు బాష్పాలు కురియంగ అంతలోనె
మరిళిగానము చెవికి సమ్మోదమియ,
తళుకుహారాల జిగజిగల్ ధగధగ మన,
నీలదేహంబుకాంతులు నిగనిగ మన.
నొసటికస్తూరిఘుమఘుమముల్ దెసలునిండ
నెమలిపించుమ్మ శరమున నమరివెలయ,

కనుల నవచిద్విలాసంపుకళలు మెరయ,
వచ్చు కాస్తుభలంకారు వన్నెగాంచి,
కలువ, కన్నులబాష్పముల్ కడలుకొనగ
రాధ ప్రార్థించె నిటు రమ్యరాగరవలి.

'సత్యసంజిరా ! లగద్గుణవరా !
నంద్య తేజస్కరా !
సత్ప్రేమకుభాస్కరా ! నరసఖా !
నీలాలకా ! గోపకా !

శ్రీ నాథుని సమాస పరిశీలనము

- శ్రీ డా. నేతి అనంతరామశాస్త్రి, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

కేవల ధాతువులతో ఏర్పడు పద
నిర్మాణము సమాసమగును. ప్రాచీనులు
విధించిన సమర్థపదవిధి కూడ దీనినే
సూచించును. ఈ సమాసములలో
స్వతంత్ర పదములుగా ఉన్న వానికి
వాక్యార్థబోధ ఉండును. సాంప్రదాయిక
మైన గ్రహవాక్య నిర్మాణము కూడ
దీని విషయమునే సూచించును. కొన్ని
యెడల సమాసములు భిన్నార్థబోధకము
లగును. వాని అర్థములు భాషావ్యవ
హారల సాంస్కృతికమైన అలవాటు
లను బట్టి గ్రహింపదగియుండును. అట్టి
వానిని సందర్భముననుసరించి తెలిసికొన
గలుగుదుము. ఉదాహరణకు 'ఇంటిపని'

అత్యాకాంక్షను నీదుదర్శనమునే
నాశింపరావేలనో?
స్తుత్యాకారమనోజ్ఞ సుందర నమ
స్సుల్ నీకు సమ్మోహనా !

సుమధుర వేణుపూద మది
సోలినసుందర రాధికామనః
కమలము తావులీనగ వి
కాసమునొంద మురారి మోమునం
దమలినలీల హాస ముద
యంబగుబోధకు ధాత్రియెల్ల సం
భ్రమమున వెల్లుచెంద నెల
రా జెటాపోయెను వెల్లపోవుచున్.

యమునాతీరవిహారసారయచలే
యల్పండు వర్ణించినన్.
కమనీయాత్మికమై కళామధురమై
గాఢప్రమోదాఢ్యమై
వినులంబై వివిధాఘహారకమునై
విశ్వస్తుశింబై ససం
భ్రమసామోదమనోవికాసములు సం
ప్రాప్తింపఁ జేయుంగదా ?

అనినపుడు 'ఇంటిలోచేయుపని' 'ఇంటికి
చేయు పని' 'ఇంటినిర్మాణము' నకు
చేయుపని. ఈ ప్రకారము రకరకముల
అర్థములు చెప్పటకు వీలున్నది. క్రియా
విభిక్తులు, నామవిభిక్తులు లోపించుట
వలన నీస్థితి యేర్పడును. ఆధునిక భాషా
శాస్త్రములో నైనను సమాస నిర్మాణ
ములో గర్భితముగా నున్న సూత్రములు
పూర్తిగా వెలికితీయు పద్ధతులు లేవు.
కొంతలో కొంత ప్రాచీన వ్యాకర్తల
సమాస నిర్మాణ వివరణ పద్ధతియే పనికి
వచ్చును. అదైనను సమాస నిర్మాణ
ములో భాగస్వాములైన పదములకున్న
పరస్పర సంబంధమునామాత్రమే తెలియ
జేయును. కాని వానికి మూలమైన
వాక్య నిర్మాణములోని పదముల సంబం
ధమును సంపూర్ణముగా సూచింప సమ
ర్థముకాదు.

సమాస నిర్మాణములో అంతర్గత
సూత్రమును కనిపట్టుట ఆవశ్యక మను
విషయమును గుర్తించుచు, పటిష్ఠమైన
విధాన లోపమువలన [సాధనలోపము
వలన] ప్రస్తుతిమునకు సమాసములో పద
ములస్థితి మాత్రమే యిక్కడ పరిశీలింప
బడినది.

భిన్నచారిత్రక కాలములలో అప్పటి
భాషాపద్ధతిని బట్టి యేర్పడిన పదములు
తర్వాతి కాలములో స్థిరరూపమును
పొంది ఆపద్ధతి అంతటితో ఆగిపో
వచ్చును. అందువలన పదనిర్మాణములో
నన్నింటిని కలిపి ఏక సూత్ర బద్ధము
చేయుట కష్టము. సమాసములకు కూడ
నీస్థితి తప్పదు. సమాస మనగా భిన్నపద
ములు ఏకపదముగా భాసించుట. ఏక
పదస్థితి పొందిన కొన్ని సమాసములు
భిన్న పదస్థూర్తిని నిలబెట్టుకొనవచ్చు.

జాతీయ సాంస్కృతిక పత్ర పత్రిక

లేక నిలబెట్టుకోలేక పోవచ్చు, భిన్న పదనూర్తి ఉన్నప్పటికీ వానిలో ఒక దానికి గాని, కొన్నిటికీ గాని, అన్నిటికీ గాని విడివిడిగా అర్థనూర్తి ఉండక పోవచ్చు. అప్పుడు ఏకపదముతో అధిక సామ్యమును పొంది యుండును. శ్రీనాథుని కృతులలో నీ పద్ధతు లన్నియు కన్పించును. ప్రాచీన వ్యాకర్తమును చించిన భిన్న సమాస కార్యములకు ఉదాహరణ ప్రాయము లైనవి ఒక వైపు కన్పించుచున్నను, ఇంకొక వైపు అట్టి వానికి లాంగనివికూడ కన్పించుచునే యున్నవి. అవికూడ నీ ప్రకరణములో ప్రక్కనబడుచున్నవి. మొదట చెప్పినట్లు ఏకమాత్ర నిర్మాణము కిట్టి ముకనుక ప్రస్తుతిమునకు సాధ్యముకాదు. కనుక ఈపరిశీలన కొంతవరకు అనివార్యముగా చాల చోట్ల పట్టికాపద్ధతిలోనే ఉండును.

తెలుగు సమాసములను స్థూలముగా మూడు విధములుగా విభజింప వచ్చును.

1. సాంస్కృతికములు. 2. ఆచ్చికములు. 3. మిశ్రములు.

సంస్కృత సమాసములను తెలుగులోనికి కొన్ని మార్పులుచేసి తెచ్చుకొనిన వానిని సాంస్కృతిక సమాసము లందురు. కేవల తెలుగు శబ్దములచే నిర్మాణముచేయబడినవి ఆచ్చికములు. సంస్కృత సమపదములతో ఆచ్చికములు చేర్పగా చేర్పడునవి మిశ్రసమాసములు.

1.1.1 ఇందు సాంస్కృతిక సమాసములు సిద్ధము అని, సాధ్యము అని రెండు విధములు. సంస్కృతమునందేర్పడిన

సమాసములనే తెలుగున తత్త్వత్వత్యములు చేరగా కలిగినవి సిద్ధసాంస్కృతిక సమాసములందురు.

దీర్ఘ సమాసములకు శ్రీనాథుని రచనలలో నుదాహరణము :

‘కింకుర్వాణ పురందరాదిక మహా
గీర్వాణతోటి కరీ
టాంక స్థాపిత నూత్నరత్న రుచిధా
రా శ్రేష్ఠకిమ్మిరప
త్పంకజాండు-హయండు’... [-కాశీ 396]

‘అష్టాశీ సహస్ర సంయమిజన
వ్యాకీర్ణ తీగ ద్వయ
జుహోదంచిత సప్తసింధుసలిల
స్రోతోవగాహక్రీణ
తుప్తస్వాంతుపవై భజించు’...
[-భీమ 3-10]

సంస్కృతపదములు తత్త్వములై సమసింపిన యెడల పట్టి సమాసములు సాధ్య సాంస్కృతిక సమాసము లనబడును.

తత్త్వము + తత్త్వము :

తైత్త్వ-చిత్త్వము [-హా 3-4]
మిహిగు-భము [-కాశీ 1.126]
ధవు-నాజ్ఞ [-కాశీ 4.246]
అర్జుమేధాయ-ఫలము [-కాశీ 2.86]

1.1.2 తద్భవదేశ్యపదములలో నేర్పడెనను కలిసి యేర్పడిన సమాసములు ఆచ్చిక సమాసము లనబడును. అనయచనిర్మాణము ననుసరించి ఆచ్చిక సమాసముల నీ క్రింది విధమున విభజింపవచ్చును.

1. దేశ్య + దేశ్య :

అలంకారపుష్ప [-శృ.నై 4.677]
చీకటి-తప్పు [-హా 5.57]
అనుగు-గొడుగు [-కాశీ 4.181]
ఎడ-కేలు [-శివ 4-38]
ఉప్పు-గాలులు [-భీమ 1.151]

2. దేశ్య + తద్భవ :

అనుగు-బాసెము [-భీమ 2.67]
తొలు-నంబ [-కాశీ 1-121]
నిండు-చంగురుండు [-శృ.నై. 1-50]
పసిడి-చాయ [-భీమ 2.54]

3. తద్భవ + దేశ్య :

అచ్చ-వెన్నెల [-కాశీ 3-23]
ఆడవి-పిల్లి [-కాశీ 2-43]
కప్పురపు-స్రోవి [-భీమ 5-89]
జముని-మెడ [-కాశీ 7-96]

4. తద్భవ + తద్భవ

అచ్చ-శేరు [-భీమ 6.93]
అడి-గూస [-కాశీ 2.111]
కప్పుర-విగము [-శృ.నై 9.144]
మోము-దన్ని [-హా 3.62]

1.1.3 అనయచనిర్మాణము ననుసరించి మిశ్రసమాసముల నీ క్రింది విధముగా వింగడింప వచ్చును.

1. సంస్కృతసమ + దేశ్య :

కనకంపు-గొడుగు [-శృ.నై. 9.103]
కంకుమ-పువ్వు [-శృ.నై 7-11]
డక్ష-తల [-కాశీ 7.69]
భాను-సోడుపు [-కాశీ 1.119]

2. దేశ్య + సంస్కృతసమ :

అల్లి-యనాజ్ఞ [-కాశీ 4.292]
నిండు-చంద్రుండు [-భీమ 2-43]
పడి-నీధి [-హా 5.55]
పాలిమేన-నీమ [-కాశీ 3.118]

3. సంస్కృతసమ + తద్భవ :

అంగన మోము [-హా 3.22]
ప్రియ-సుద్ది [-శృ.నై 1.76]
భిర్త-యూనతి [-కాశీ 2.75]
నాగ-సారము [-క్రీడా 219]

4. తద్భవ + సంస్కృత సమ:

అంతి-పుగంబు	[శృ. నై 7.145]
ఇంగాల-తేజము	(భీమ 4.107)
కపుర-దీపములు	(హర. పే 10)
చుక్కల-రాజు	(భీమ 2.44)

1.2.0 ఇవి గాక తెలుగు వైయాకరణులు కొన్ని సమాసములను వైరిసమాసములుగా విభాగించిరి. మొదటి పదము తత్సమము కాక సంస్కృతశబ్దముతో నూటిగా తెలుగు పదము కలియునపుడు ఏర్పడు వానిని వైరిసమాసము అందురు. వీనిని తెలుగు వైయాకరణులు నిషేధించిరి. మహాకవులు వాని నుపయోగించి యుండుటచే నట్టివాని ననింద్యగ్రామ్యము అనవలె ననియు, అట్టివాని సాదృశ్యమున నితరములను కల్పింపరాదనియు, కల్పించినచో నవి గ్రామ్యము లగు ననియు వైయాకరణులు స్పష్టపరచిరి. కాని ఇట్టి సమాసములు నన్నయ కాలము నుండియు గ్రంథములందును, వ్యావహారికమైన భాషలోను అధికమైన ప్రచారమందున్నవి.

1.2.1 ఈక్రింద నూచించిన వైరిసమాసములు శ్రీ నాథుని గ్రంథములందు కన్పించుచున్నవి.

1. దేశ్యము + తత్సమము

కఱ-కంఠుడు	(భీమ 3.156)
కైవార-దుర్భాషణంబు	(శృ. నై 7.89)
హేరాళ-క్రీడాసంచారిణి	(భీమ 1.100)

2. సంస్కృతశబ్దము + దేశ్యము

కంకాళ-తండము	(కాశీ 3.138)
కనక-తప్పెటలు	(ప. పీ 8)
కుల-పగ	(ప. పే 4)
గరుడ-పచ్చ	(శృ. నై 6.126)
జీవ-గట్ట	(క్రీడా 136)
దిన-గోరు	(శృ. నై 7.81)

దిన-వెచ్చము	(వీధి 48)
పంచకర-పాట్లు	(కాశీ 418)
పంచ-వర్షము	(భీమ 1.111)
ప్రాణ-గొడ్డము	(శృ. నై 7.53)
మూల-దుంప	(భీమ 5.157)
లింగ-కాయ	(శ్రీ. శృ 1.38)
వీర-ముద్దయలు	(శృ. నై 6.44)
విమలడిండీరిఖండ-తండము	

1.2.2 బిరుదాదులు సంస్కృత శబ్దమున కరణమున సిద్ధసమాసము లగుచున్నవి.

1. 'భ వేద్విరుదశబ్దేషు...

[వికృతివివేకము]	
[మరాఠీ] పేషణి హనుమంతబిరుదాంకులు	
[శృ. నై 1.32]	
[కన్నడ] రాయ వేశ్యా భుజంగ	
[భీమ 1.38]	

కొన్ని బిరుదవాచకములు భాషాంతర శబ్దములుగా కానబడుచున్నవి.	
[కన్నడ] జగనొబ్బగండ బిరుద	
[శృ. నై 1.37]	
[కన్నడ] మూరురాయరగండ	
[చా. మ. 1.118]	

1.3.0 కారకసంబంధ మాధారముగా సమాసములు ఈ క్రింది విధముగా విభజింపబడును.

1. తత్పురుష, కర్మధారయ, ద్విగు-అను నిర్ధారక సమాసములు. (Determinative). ఇవి సాధ్యసమాసముల లలోని మూడింటిలో నేదో యొక జాతి లోనికి చేరును.

2. బహువ్రీహి [సంబంధ తత్పురుష సమాసము] (Possessive)

3. ద్వంద్వము [సంయోజక సమాసము] (Copulative) సహజముగా ద్వంద్వ బహువ్రీహి సమాసములు ఆచ్ఛికములతో కూడియేయుండును.

1.3.1. తత్పురుషము: ఇది తఱచుగ నుత్తరపదార్థ ప్రధానమై యుండును. అందియల-రవళి (భీమ 2.110) అఱ-తమకము (కాశీ 6.4)

ఏనిక-మోము	(భీమ 1.2)
పెండిలి-పాట	(హర 4.11)

2. కొన్ని యెడల తత్పురుషమున పూర్వపదము ఏకాక్షరమై కనుపట్టును. చే-చిట్ట (హర 1.4) చే-దోయి (శృ. నై 2.5) పూ-రకు (కాశీ 6.125) పూ-నీరు (హర 3.118)

3. కొన్ని సమాసములలో పూర్వ పదము అదంతము, ఇదంతమునై యుండును. అది పూర్వపదములకు సంబంధము స్థాపించును.

అ: పాల-కడలి	(శృ. నై 2.92)
పాల-బుగ్గలు	(కాశీ 3.241)
ఇ: ఆత-పుత్రుండు	(కాశీ 4.73)
వారి-యెడలు	(కాశీ 3.118)

1.3.2. కర్మధారయము: సాధారణముగా కర్మధారయ సమాసమున విశేష్యమునకు ముందు విశేషణము వచ్చును.

అనుగు-బెద్దన	(భీమ 1.2)
ఉడుకు-నీరు	(హర 6.60)
కలికి-నవ్వు	(కాశీ 1.34)
మెఱుగు-బండ్లు	(శివ. 3.66)

2. కొన్ని యెడల పూర్వపదాంత మందలి మువర్ణము లోపించును.

కప్పుర-విడెము (శృ. నై 6.14)

3. ధాతుజ విశేషణములలో సమాసములు కలుగును.

పుట్టి-నిల్లు	(హర 4.24)
ఉన్న-రూపు	(కాశీ 4.100)

4. కొన్ని యెడల పూర్వపదముపై 'ట' వర్ణ మొగమముగా వచ్చును.

బుట్టుటకొమ్ము	(భీమ 5.111)
పిన్నటనాడు	(హర. పీ 30)

(సశేషము)

తాత్పర్యము

శ్రీమద్రామాయణము - బాలకాండము.

ఆంధ్రతాత్పర్య సహితము.

తాత్పర్యకర్త శ్రీమాన్ చలమర్లు వేంకటేశచార్యులు, వేల 20 రూ. ప్రతులకు శ్రీజయలక్ష్మీపబ్లికేషన్స్ కేశవనగర్. శ్రీనగర్ కాలనీ, హైదరాబాదు 500873.

కవిజ్ఞము వాక్యీకివిషయమున స్థాపకము. కాలిదాసంతటివాడు 'మందఃకవియః ప్రాథ్మికవిః కారుణికో వప్రే' ఇత్యాది వాక్యములచే వాక్యీకినే కవిగా భావించినాడు. కవితా ప్రయోజనములను వీడక కావ్యశోభను త్రికాలా బాధితముగ నిలువరించినకవి వాక్యీక. వాక్యీక మహర్షియై కవియైనాడు. పరమపరిశుద్ధుడగు నాత డాదికవి యగుటయేకాక వానికావ్యము రామాయణ మాదికావ్యమైనది. సద్యఃపరినిర్వృతి, శివేతిరక్షితి మున్నగు వానిని కలిగించుటయే కాక యనిర్వచనీయము, మనోహరము, నగు ప్రకాంతి నిచ్చుచు నైతిక, సాహిత్య, ధార్మికాది మార్గములను నిర్దేశించుచు వాక్యీక మహర్షిత్వమును పునరుక్తముగావించిన రామాయణము ఆది కావ్యమే కాక మహాకావ్యము గూడ నైనది. విభిన్నమతిస్థులకు వివిధసంప్రదాయజ్ఞులకు మనోహరమై నిలిచి బహువిషయ రత్నాకరమైనది రామాయణము. భారతీయ సంస్కృతిని ధర్మమును కల్ప

వృక్షమవలె నక్షయముగా నెడలకో యిచ్చుచు ప్రకాంతి ఫలమును, సర్వ సమృద్ధిగా నొసగు రామాయణ వృక్షము వటవృక్షమువలె నూడలతో సాగి విశ్వమంతయు వ్యాపించినది. రామాయణ పారాయణము, రామాయణశ్రవణము, రామకథాఞ్జనన, మున్నగునవి త్రికాలా బాధితములై నిత్యనూతనములై రామాయణమున కింటింటను గౌరవమునిచ్చి లోకమును రామాయణమునకు, వాక్యీకి, నధమర్తముఁ గావించినవి. కావించుచున్నవి. కావించును.

ఇట్టి రామాయణమును సంస్కృత భాష నేమరిన వారికి సులభముగఁ జేయుటకు పలువురు పలువిధముల యత్నించిరి. అట్టి వారిలో శ్రీ వావిళ్ల వారికరు. ప్రస్తుతము వారి ప్రచురణలు లభ్యములు కావు. రామాయణభాగ మగు సుందరకాండను తాత్పర్య సహితముగ ముద్రించినవారనేకులు కలరు. కాని రామాయణమును సంపూర్ణముగ తాత్పర్యముతో ప్రచురణచేయుట కెవ్వరును సాహసింపకుండుటకు కారణ మార్థికాది క్షేమములే. ఇట్టిస్థితిలో శ్రీజయలక్ష్మీపబ్లికేషన్స్ వారు శ్రీ చలమచరవారచే తాత్పర్యమును వ్రాయించి ప్రచురింప సాహసించిరి. ఆర్థికముగా పాతకునకు, తమకు సౌకర్యముగ నుండుటకై ప్రతి

కాండకును ప్రచురణకుముందుగా విరాళ మిచ్చినవారికి, ఒకేసారిగా నూటయేబది రూపాయల నిచ్చినవారికి, వీలుగా కొన్ని పద్ధతుల నేర్పరచిరి. వీరుచేయు కృషి ప్రశంసనీయమనుటలో సందేహము లేదు.

శ్రీ ఆచార్యులవారి తాత్పర్యము, ప్రసిద్ధములగు కథకాది వ్యాఖ్యానికేషములతో సరళసుందరమగు సంతే ప శైలిలో పామరులకు సహిత ముపయోగించునట్లు సాగినది. సుమారైదు వందల పేజీలలో నున్న రామాయణము బాలకాండ తాత్పర్యసహితముగా నున్న దీనిలో నచ్చుతిప్పులు చాలతక్కువ. తాత్పర్య సరళియు సరళము, మనోహరము, నగు మార్గమున నడచినది. తాత్పర్య ముక్కరలేని పారాయణార్థులకు మూలమును గూడ చక్కని రీతితో (తెలుగులిపిలో) ముద్రించి కేవలము పది రూపాయలకే దాని నమ్ముటయు ప్రశంసనీయమే. తాత్పర్యముతో నున్న గ్రంథములో 'న చే ద్వాత్మీకి రభవిష్యత్' అను శ్రీవరదాచార్యులవారి వాక్యీకి ప్రశంసను తాత్పర్యముతో ముద్రించిరి. రామాయణ సారముగఁ బ్రసిద్ధమగు గాయత్రీ రామాయణమును గూడ ముద్రించిరి.

ధనదేన సమస్త్యాగే (5 వ పేజీ - 18 వ్రో) వివరణలో దానమున కుచేరునంతటి నాడనిరి. కుచేరుడు దానమున ప్రసిద్ధుడుకాదు కదా! త్యాగే సత్యపి ధనదేన సమః, అని సతిసప్తమిగా భావించినచో దానముచేయు లక్షణమున్నను, కుచేరు నంతటి ధనికుడు అనవచ్చును. కుచేరుడు ధనికుడుగా సుప్రసిద్ధుడు కదా! దాని తరువాతి

దగు సత్యేధర్మ ఇవాపరః, అనునది రాముని ధార్మికతను సూచించుచు పూర్వ వర్తమానమును ధనికత్వము ధార్మిక మని నిరూపించుచున్నదికదా! 52వ పేజీలోని 42 శ్లో. తాత్పర్యము చివర వందలాది యనుట కంటే వందలకొలది యన్న బాగుండెడి దనిపించును. 42 వ శ్లో. తాత్పర్యము చివర 'సమస్థః డగు సేవడు దీనిని కంఠస్థమొనరించి ప్రచారిములోనికి తెచ్చునా' ఇటు సామర్థ్యముతో దీనిని కంఠస్థ మొనరించి ప్రచారిము లోనికి తెచ్చు వాడెవడు? అని యున్నచో భావము మరింత సరికొన్నార్థితో నుండెడిది.

57వ పేజీలో 11వ శ్లోకము లోని 'నాప్యసంగద నిష్కర్షత్, తాత్పర్యములో లోపించినది. ప్రామాదికము కావచ్చును. 61 పేజీలోని 20 వ శ్లో. తాత్పర్యమున 'దశరథమహారాజు ఏనగరమును రాజధానిఁ జేసికొని...పాలించెనో ఆ ఆయోధ్యానగరమునకు' ఇచట 'ఏ,ఆ' లు సంస్కృత భాషలోని యత్తిచ్చుబ్బిముల ప్రతిబింబములు; తెనుగు భాషలో సంతిసుందరిములు కావు. కావున 'ఏ,ఆ' లను తీసికొనిచో నా వాక్యమునకు వచ్చిన నష్టమేమి? వానిని సేర్పినచో నెబ్బెట్టుగ దొచ్చునుగదా! 67వ పేజీలో 21 వ శ్లోక తాత్పర్యములో 'నత సామంతః' యను దానిక తనతో సమానులగు సామంతులను తన పాదములచేత మోకరిల్ల జేసిన వాడనునది మూలమునకు దూరమైన దనిపించును. సమంతాద్భవాః

సామంతాః(చుట్టుప్రక్కల నుండువారు, రాజులు) నతాశ్చ తే సా మం తా శ్చ - చుట్టు ప్రక్కల నుండు రాజుల చే ప్రమోక్త బడినవాడు, అనునర్థము వచ్చిన బాగుండును.

ఇట్టి వచట నచట నున్నను తాత్పర్యము మిక్కిలి సుగళమనోహరమై సాగిన దనుట నిర్వివాదము. రామాయణ తాత్పర్యము నుగి మూలము జనువదలచినవారి కీ రామాయణము కల్పవృక్ష మనుటలో సందేహములేదు. సాహసించి యిట్టి కార్యమునకు దొడగిన ప్రచురణకర్తలను తాత్పర్యకర్తను ప్రోత్సహింప వలసిన బాధ్యత మనపాతకులపై రామాయణ గతాభిమానులపై నున్నది. సంస్కృత లిపిరాని తెనుగు వారికి రామాయణ జిజ్ఞాసువుల కిది చక్కగా నుపయోగించును. దీని వెల 16 రూ (అట్టపైండు) 20 రూ. (క్యాబిన్) 25 రూ. (రెజిస్) 10 రూ. మూలమాత్రము. అనుట మిక్కిలి యొక్కవ యని పించినను ముద్రణాది వ్యయమునుబట్టి సమంజసమే అనిపించును. రామాయణాభిమాని యగు ప్రతిపారుడు దీనిని కొని ప్రచురణకర్తలను ప్రోత్సహించి సంపూర్ణ రామాయణ ముద్రణకు సహకరించుట ధర్మ మనిపించును. శ్రీరాముని కృపచే, పాతకుల యభిమానముచే సంపూర్ణ రామాయణమును తాత్పర్యమును పేరు ప్రచురింపగలరని భావించెము.

గౌతమీ ఋతుంభర

- అష్టావధాని శ్రీ గాడేపల్లి
కుక్కులేశ్వరరావు. ఎం. ఏ.

తేరిన రసనిర్మలతన్

తేరిన సైకతి నితంబ దేశములతో

కైరివ నయనములతో

కానదగోదావరీ ప్రసన్నత పాదమెన్.

మించు తెలివీర, రిక్కలమల్లియల-ధ

రించి రేయెల్ల పతికాగిలింతఁ దనిసి

చీర మారుచుకొనుచు, ఆ శూరుపింటఁ

దోచె సేమంతి గోదావరీచిరంటి.

తటతరుభ్రాతృ దళ సంపదలు తొలంగ

వారి యాకులపాటు కన్నారఁ జూచి

లోనలోన్ గ్రుంగి గ్రుంగి మూలగుచుపాటె

శిశిర గౌతమి హృత్ వ్యధాశీర్ష యగుచు

ఆశ్మజల మువ్వ నింకించి, అఖిల తరుల

వేరువేరున కిందించి, బీళ్లలోన

చిగురుటాకులు మొలపించి నగుచు నడచె

శ్రీవసంతి పు గౌతమీ జీవగంగ.

పారుదల నుందగించగా బక్కచిక్కి,

నర్తలాచచ్చి గుల్లలంతటను జెదగ,

కుక్కలకొ కాకులకొయొక్క గుక్కనీరు

దక్కిగా నిచ్చి గ్రీష్మగౌదమి తపించె.

వాన్సుకారాభట సంభ్రమ భ్రమితవారి

పుష్కలత గట్లనొరయుచు పొంగిపొరలి

తీరవాసుల గుంజియూర్ దిగునగ

దరియనదామె వన్న గోదావరి, నది.

ఈపక్షంలా

నన్నయభట్లారక జయంతి

1-11-79 తేదీని రాజమండ్రి గౌతమి గ్రంథాలయం బాబాయమ్మ మేమారి యలు హాలులో శరన్మండలి వారి యాజమాన్యమున నన్నయజయంతి సభి జరిగినది. శరన్మండలి ఉపదేశకులు శ్రీనాథునాథంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సభ కధ్యక్షత వహించిరి. ప్రధాన అతిథిగా విద్యార్థి వివేకాచార్యులు శ్రీవెంపరాల నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు విచ్చేసి సుమారు ఒక గంట సేపు నన్నయకు సంబంధించి అనేక విషయములను పరిశీలించిరి. భారతారంభమున ప్రార్థన సంస్కృతిముతో ఆరంభించుటకు గౌరవమును సహేతుకముగా వివరించిరి. ఆంధ్రవ్యాకరణమును సంస్కృతిముతో వ్రాయుటకు సంస్కృత పండితులకు తెలుగులో అభ్యుదయి కలుగవలెనను కోరిక కారణమనిరి. కన్నడవ్యాకరణము కూడ సంస్కృతిమున వ్రాయబడి నట్లు దావారింబిరి. శ్రీవాణి గిరిజాశ్చిరామ అను ప్రార్థన స్లోకమునందలి వ్యాకరణాది శాస్త్రోపాస్యములను ఉపనిషద్బ్రహ్మస్యములను వివరించిరి. తిక్కన, శ్రీనాథుడు మున్నగు కవులు నన్నయను గురించి భావించి నన్నయ రచనలోని సూచనలను గ్రహించి రసవంతముగా విస్తరించి తమరచనలు కావించి రని సోదాహరణముగా వివరించిరి. ఇతర రసములతోపాటు ఋషితుల్యుడగు నన్నయ శృంగారమునుగూడ వర్ణించినను దానిని ధర్మపర్యవసన్నము గావించిరనిరి.

అధ్యక్షులు నన్నయను గురించి చాళుక్యరాజపర్వమున తాము రచించిన పద్యములు సుమనోహరముగ పఠించిరి. వన్నకాలమున ముందూక కళంకితమైన నీటిని తేర్పగల శరత్కాల ఆగస్త్యోదయమువంటిది శ్రీ వెంపరాలవారి సాన్నిధ్యము, ప్రసంగము నని చమత్కరించిరి. అంతకుపూర్వ వత్సరమున నన్నయను గురించిన ప్రసంగము ముందూక కళంకితాంధ్రస్సుపంటిదను ధ్వని అధ్యక్ష ప్రసంగోద్దిష్టము అయి యుండదనుకొనవచ్చును.

తివ్వరక్షితకవి శ్రీ కరుటూరి సత్యనారాయణగారు తమ గురువుగారైన వెంపరాలవారిని స్తుతించుచు రచించిన పద్యములు పఠించిరి. శ్రీమల్లంపల్లి శరభేశ్వర శర్మగారాద్యంతముల నన్నయను ప్రశంసించిరి.

శరన్మండలి పక్షమున శ్రీ సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు స్వయముగా నూట పదాంతోనూ, శ్రీ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు పంపిన మఱియొక నూట పదాంతోనూ, శ్రీవెంపరాల నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారిని సత్కరించిరి. శ్రీ కరుటూరి సత్యనారాయణగారు మాతన వస్త్ర ప్రదానమున సత్కరించిరి. శ్రీ నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి సత్కారము ప్రశంసాపద్యపఠనము, సభారంభమున జరిగిన ఇతోధిక రమణీయముగా నుండెడిది. శ్రీ సన్నిధానం నరసింహశర్మగారి కందన సమర్పణముతో సభ పూర్తయినది.

‘సమాలోచన’ పక్షపత్రిక ద్వితీయ వార్షికోత్సవసభ.

1-11-79 తేదీని పైసభ ఇన్సుపేట అయ్యమినియం మర్చిల్సు ఆసోసియేషను హాలులో హుషారుక్లబ్బువారి యాజమాన్యమున జరిగినది. సంపాదకులు శ్రీ గంధం సీతారామరాజు సేయులు గారు సభకు అధ్యక్షత వహించిరి.

వజీర ప్రముఖులు సాంస్కృతిక సాహిత్యాభిమానులు అయిన శ్రీ గ్రంథి సుబ్రహ్మణ్యగారు సభాప్రారంభము చేయుచు పత్రికానిర్వహణములోని వ్యయ ప్రయాసలు కష్టస్థితిములు వివరించి విషయవైవిధ్యముతో వివిధ ప్రక్రియలకు సంబంధించిన రచనలతో అన్ని సమస్యలను అధిగమించి రెండు సంవత్సరములనుండి

జయప్రదముగా పత్రికను నడపుచున్న సమాలోచన సంపాదకుల నభినందించిరి.

అధ్యక్షులు తమ ప్రసంగములో పత్రికానిర్వహణలోని సాధక బాధకములను వివరించి అసహాయ హారత్వముతో పత్రిక నడపబడుచున్న తీరును ప్రశంసించి పాఠకులు పురజనులు ఇటువంటి పత్రికకు అన్ని విధముల చేయూత నియదగునని వక్కాణించి తృప్తి సంతపుటను ప్రారంభ (వార్షిక) సంచికను ఆవిష్కరించిరి. తాము కావలసిన సహాయ సహకారము లందంపగల మనిరి.

సమాలోచన సంపాదకులు శ్రీవిద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రిగారు ఈ సంవత్సరము జరిగిన కృషిని నివేదించి సంపూర్ణ సహకార మునగుచున్న గ్రామీణులకు కృతజ్ఞత తెలిపిరి.

డా. శ్రీ జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయ రావుగారు మాటాడుచు సంపాదకులు ప్రతి రచనను పరిశీలించి తారతమ్యము గ్రహించే గుణగ్రహణ పార్శిలులని చక్కని విమర్శలను ప్రచురించుచున్నానని వివరించిరి.

శ్రీ కాశీభట్ట శేషయ్య శాస్త్రి ఎం. ఏ., బి. యిడి. గారు మాటాడుచు సమాలోచన సంపాదకీయములలోను సాంస్కృతిక కార్యక్రమ వివరణములలోను సంపాదకులు చూపిన నిష్పక్షపాత విమర్శా దృష్టిని చమత్కార పూరిత వ్యంగ్య రీతిని సోదాహరణముగా వివరించి ప్రశంసించిరి. శ్రీ ఎం. చిరంజీవిగారు, శ్రీ సి. నరసింహాచారిగారు ఎం. ఏ. ఎం. యిడి; బి. ఎల్. గారు, శ్రీ ఓలేటి నూర్య ప్రసన్న రాఘవరావు, ఎం. ఏ, బి. యిడి. గారు, శ్రీ ఎం. ప్రసాద్ ఎం. ఏ గారు సమాలోచన విశేషములను వివరించిరి. హుషారుక్లబ్బు ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ డా. మాచిరాజు రామకృష్ణారావుగారి వందన సమర్పణముతో సభ సమాప్తమైనది.

ఎన్ని కలసభలు-దౌర్జన్యములు.

పార్లమెంటు ఎన్నికలు దగ్గర పడుచున్నవి. వివిధ రాజకీయ పక్షముల అభ్యర్థుల నిర్ణయము చేయుటలో చిక్కుల నెదుర్కొను చున్నవి. ఇతర పక్షములతో అక్రమ [సిద్ధాంతరహిత] సంబంధ మాలకై సతమత మగుచున్నవి. నైతిక బలముపై, సిద్ధాంత బలముపై, పూర్తి విశ్వాసము కనబడుటలేదు. అవకాశ వాదమే ప్రధాన సిద్ధాంతమై పరిధివిల్లుచున్నది.

ముఖ్యరాజకీయ పక్షాలైన జనతా, లోకదళ్, కాంగ్రెస్ ఐ, ప్రచార సంరంభమునకు పూనుకొన్నవి. మూడు పక్షముల ప్రచార సభలను భగ్నము చేయుటకు నాయకులపై రాళ్లువిసరుట, దాడిచేయుట మున్నగు సంఘటనలు విచారికరముగా నున్నవి. ఇట్టి దౌర్జన్యచర్యలకు పాల్పడుచున్నది లోకదళ్ నాయకులూ అనుచరులూ అనీ; కాదు ఆగ్నేయస్. యస్ వారూ, జనసభీయలూ అనీ; కాదు జనతా వర్గమువారనీ, కాదు ఇందిరా కాంగ్రెసు వర్గీయులనీ; ఆరోపణప్రత్యారోపణలు జరుగుచున్నవి.

శ్రీ జగజీవన్ రామ్ పై జనసంఘీయులు, జనతా అనుయాయులు దాడిచేయరు. శ్రీ చరణ్ సింగ్ శ్రీ రాజనారాయణులపై లోకదళ్ వారు దాడిచేయరు. శ్రీమతి ఇందిరాపై కాంగ్రెసు ఐ పక్షీయులు దాడిచేయరు. ఈ పార్టీలకు చెందిన ఇతరుల కీచర్యల వలన వీసమంత ప్రయోజనముండదు కదా! ఎవరు ముందుప్రారంభించిరి? అన్నది ప్రధానాంశం కాదు. ఈమూడుపక్షములవారికి ఎంతోకొంత భాగస్వామ్యము ఈ దుశ్చర్యలలో ఉండకపోదు. ఇతరులపై ఆరోపణలు చేయుటకంటె తమపక్షముల వారి కిట్టి చర్యలకు పాల్పడవలదని గట్టిగా హెచ్చరించుట ఈ పక్షముల నాయకులకు ముఖ్యకర్తవ్యము.

ఇట్టి దుర్ణయములు తమనైతిక సిద్ధాంత బలమునకు భంజకములేకాని ప్రయోజనకరములుకావని గ్రహించుట ఎంతో అవసరము. ఈవిషయమున ఎవరి అభిప్రాయములను సిద్ధాంతములను వారు ప్రచారము చేసికొననిచ్చుట వోటర్లు సముచిత

నిర్ణయము తీసికొనుటకు దోహదము చేయుననీ, ఇందుకు ఎవరూ భంగము కలిగింపరాదనీ శ్రీవాజపేయ గావించిన హృదయపూర్వక ప్రకటనము అత్యంత హర్షదాయకము.

ఉధయ కమ్యూనిస్టు పక్షమున ఇట్టిచర్యల కంటెవటకూ పాల్పడకుండుట మెచ్చదగియున్నది. గాంధేయులమనీ ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంత వారసులమనీ వాక్యాంతర్వ్య ప్రదాతలమనీ ఘోషించుకొనే పక్షాలే యిందుకు సిద్ధపడుట మఱింత విచారకరము. ఎలెక్షనులు సమీపించుచున్న కొలది ఈ దౌర్జన్య మనస్తత్వము పెరుగకుండా నిరోధించవలసిన గాఢ్యత అన్ని పక్షముల నాయకులపై నున్నది. నాయకులు వ్యక్తిగత కుట్రల జగుప్సావహావినుద్ధిలకు దూరముగా నుండుట, స్వీయానుచరులను దూరముగా నుంచుట అత్యంతావశ్యకము. శాంతిభద్రతల అధికారుల మీదనే ఈ గాఢ్యత అంతా త్రోచివైచినచో అది రాజకీయ పతన సూచకమే యగుననుటలో సందేహము లేదు.

1979-80 బి. వి. అండ్ కో., వారి ప్రచురణములు

Telugu Five Pandits Notes

Intermediate

I Year	గద్యభాగము నోట్సు	రు.	6 - 50
„	ఉపవాచకము నర మేధము నోట్సు	రు.	8 - 00
II Year	పద్యభాగము నోట్సు	రు.	8 - 50
„	నాటకము అశ్వత్థామ నోట్సు	రు.	8 - 00

ENGLISH

I Year	English Notes (Prose & Poetry)	రు.	7 - 50
„	Select short stories (Nondetailed)	రు.	1 - 50
II Year	English Notes (Prose & Poetry)	రు.	6 - 75
„	Tales from Home and Abroad (Nondetailed)	రు.	1 - 50

ఇంగ్లీష్ తెలుగు పాఠములు

B. Com. II Year	Telugu Notes (Old Poetry with text)	రు.	7 - 00
B. A. II Year	Telugu Notes (Old Poetry with text)	రు.	7 - 00
ప్రతిమ	B. Com. II Year నాటకము నోట్సు	రు.	8 - 50
బలిరామ విజయము	„	రు.	8 - 50
స్వప్న వాసుదేవ తత్వము, సుధద్ర	B.A. II Year నాటకము నోట్సు	రు.	7 - 00
I Year Degree	Telugu Notes B. Com. (Prose & Poetry)	రు.	7 - 00
I Year B. Sc.	Poetry Notes	రు.	4 - 00
„	Prose Notes	రు.	4 - 50
„	B. A., Poetry Notes	రు.	4 - 00
„	„ Prose Notes	రు.	4 - 50

For Copies :—

Publishers :

B. V. & CO.,

6-8-7, Innispeta, RAJAHMUNDY-1.

